

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างรูปแบบการร่วมคิดร่วมทำเพื่อศึกษาพัฒนาการคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออก โดยประยุกต์ใช้โครงพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝง ได้นำเสนอตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
3. หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนักเรียน
4. การพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน
5. โครงพัฒนาการ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 โดยรวมหน่วยงานการศึกษา 3 แห่ง ได้แก่ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด และสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เข้าเป็นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีอำนาจหน้าที่ กำกับ ดูแล จัดตั้ง ยุบรวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่ ประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนสถานศึกษาเอกชน ในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานส่งเสริมองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคลและองค์กรทั่วไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เป็นเขตพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ รับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา มีวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา, 2554, หน้า 4)

พันธกิจ

การจัดการศึกษาตามมาตรฐานคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งระดมทรัพยากรต่าง ๆ มาสนับสนุนให้สถานศึกษาทุกแห่ง พัฒนา

คุณภาพการศึกษา ส่งเสริมการวิจัยและนำผลมาใช้ในการบริหารจัดการ ให้เกิดวัฒนธรรมคุณภาพ และเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ กำกับติดตาม และประเมินผลคุณภาพการจัดการศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนดอย่างสม่ำเสมอ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้ตามมาตรฐาน
2. เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นคนเก่ง ดี มีสุข
3. เพื่อให้เกิดความร่วมมือกับทุกฝ่าย ในการระดมทรัพยากรมาจัดการศึกษา
4. เพื่อพัฒนาข้อมูลสารสนเทศให้เป็นระบบ
5. เพื่อให้หน่วยงานและสถานศึกษามีการวิจัยในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
6. เพื่อให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาเกิดขวัญกำลังใจ มุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพ

การศึกษา

เป้าหมาย

1. เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนา และเตรียมความพร้อมให้มีลักษณะตามวัยอย่างทั่วถึงทุกคน
2. ผู้เรียน ในระดับการศึกษาภาคบังคับทุกคนได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพและทั่วถึงทุกคน
3. ผู้เรียน ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทุกคนได้รับการพัฒนาการเรียนรู้เต็มศักยภาพ และเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้
4. ให้ทุกหน่วยงานพัฒนาคุณภาพการศึกษา ภายใต้อิทธิพลของสารสนเทศและมีการนำผลการวิเคราะห์ วิจัยมาใช้ในการบริหารจัดการทุกด้าน
5. ปลุกฝังประชากรวัยเรียนทุกคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นไทย
6. สถานศึกษาทุกแห่ง จัดระบบประกันคุณภาพภายในและพร้อมรับการประเมินภายนอก
7. พัฒนาวิชาชีพของบุคลากรตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน

นักเรียนเป็นผลผลิตที่สำคัญของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาของสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องระมัดระวังเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ได้แก่ เก่ง ดี มีสุข จากการศึกษาพบว่า มีหน่วยงานและนักการศึกษาได้ศึกษาและเสนอแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้หลายประการ ดังนี้

แนวคิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 7) ได้กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมี

ความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

สำนักรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (2554, หน้า 14 - 17) ได้กำหนดตัวบ่งชี้ของนักเรียนที่จะมีการตรวจเยี่ยมในรอบสามไว้ ดังนี้

1. ผู้เรียนเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ซึ่งหมายถึง ผู้เรียนมีคุณลักษณะของการเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ตามประเด็น ดังนี้ กตัญญู ช่วยทำกิจธุระ การงานที่บ้าน สืบทอด รักษาวงศ์สกุล ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นลูกที่ดี
2. ผู้เรียนเป็นนักเรียนที่ดีของโรงเรียน ซึ่งหมายถึง ผู้เรียนไม่ขาดเรียน ไม่ออกจากการศึกษา กลางคัน และไม่มีปัญหาด้านการปกครอง รวมทั้งมีคุณลักษณะของการเป็นผู้เรียนที่ดี ได้แก่ สุภาพ นอบน้อม โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ซื่อสัตย์สุจริต มุ่งมานะในการเรียน ดูแลรักษาสถานที่และสิ่งของทั้งส่วนรวมและส่วนตัว อยู่อย่างพอเพียง รักชาติ ศาสตร์ กษัตริย์ รักความเป็นไทย และยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3. ผู้เรียนมีการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งหมายถึง ผู้เรียนให้การช่วยเหลือผู้อื่นหรือส่วนรวม ที่แสดงถึงความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม โดยการบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธีตามโอกาสอันควร และควรปฏิบัติอยู่ตลอดเวลาจนเป็นนิสัย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 7) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธ ศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า

3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิดวิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์

4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำรงชีวิต

5. ออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี

6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค

7. เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่น

ในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงประมุข

8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคมประกอบกับ เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดไว้ว่าผู้เรียนต้องผ่าน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด โดยเน้นการมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอื่น ๆ ตามความต้องการของชุมชนแต่ละสถานศึกษา

กรมวิชาการและคณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ในคณะกรรมการการปฏิรูปการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 18 - 24) ได้นำเสนอถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไว้ ดังนี้

1. สามารถแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ สามารถคิดอย่างมีระบบ มีวิจารณ์ญาณมีสมาธิ ในการเรียนและการทำงาน

2. มีศักยภาพในการตัดสินใจ

3. มีศักยภาพในเชิงพหุปัญญา ความถนัด สามารถพัฒนางานและอาชีพของตนเอง

4. สามารถเรียนรู้ ทำงาน ด้วยการพึ่งตนเองใช้วิถีประชาธิปไตยในการทำงานกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข

5. มีนิสัยการทำงานอย่างเป็นระบบ รักการอ่าน ค้นคว้า เรียนรู้จากการปฏิบัติของตน สร้างสรรค์ผลงาน มีทักษะการจัดการ สามารถนำเสนอและถ่ายทอดสื่อความได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. มีวินัยในตนเอง มีบุคลิกภาพมั่นคง สามารถแสดงออกอย่างสร้างสรรค์และเหมาะสม มีเหตุผลมีกิริยามารยาทและความเป็นไทย เห็นคุณค่าของตนเองและยอมรับผู้อื่น ประเมินตนเอง และปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ

7. มีสุนทรีย์และทักษะทางสุขภาพ มีทักษะในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม

8. มีประสบการณ์ตรงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพวิชาการ กลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 54 - 55) ได้กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณธรรม ค่านิยม และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์แต่ละด้าน ซึ่งเป็นแนวทางให้สถานศึกษามีแนวปฏิบัติและสามารถ กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมและปรับประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสม ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาตนเองได้แก่

ความเชื่อมั่นในตนเอง มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง

2. ด้านการพัฒนาการทำงานและการดำเนินชีวิต ได้แก่

2.1 ความมีวินัย มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ ปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับ ตรงเวลา รักษาสาธารณะสมบัติ สิ่งแวดล้อม และเข้าร่วมกิจกรรมที่ครูอาจารย์ผู้สอนกำหนด

2.2 ความรับผิดชอบ พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ มีการเตรียมพร้อมในการเรียนและการปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้ ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียด รอบครอบปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนดมีความเพียรพยายามในการเรียน ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ยอมรับผลการกระทำของตนเอง

2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ พูดแต่ความจริง ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตน ไม่ทุจริตในการสอบ ไม่ลักขโมย และไม่โกงและหลอกลวงผู้อื่น

2.4 ความประหยัด พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ การใช้วัสดุถูกต้องและเหมาะสมกับงาน ปิดน้ำ ปิดไฟ ทุกครั้งเมื่อเลิกใช้ ใช้จ่ายเงินของส่วนรวมให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2.5 ความอดุสาหะ พฤติกรรมบ่งชี้ได้แก่ การปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ขยันขันแข็ง ปฏิบัติงานด้วยความเพียรพยายามไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

3. ด้านการพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม ได้แก่

3.1 ความมีมนุษยสัมพันธ์ พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ การแสดงกิริยาท่าทางสุภาพต่อผู้อื่น พุดจาสุภาพช่วยเหลือผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นให้ความร่วมมือ ชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ กล่าวคำขอบคุณ หรือขอโทษได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์

3.2 ความกตัญญูกตเวที พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ ตระหนักในพระคุณครูอาจารย์มีสัมมาคารวะต่อครูอาจารย์ อย่างสม่ำเสมอทั้งต่อหน้าและลับหลัง อาสาช่วยเหลืองานครูอาจารย์

3.3 ความอดกลั้น พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ มีสติและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี ควบคุมกริยามารยาทในสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ได้

ชูศรี ดันพงศ์ (2546, หน้า 38) ได้กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ ต้นตอของความสำเร็จในชีวิต เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป การมีอุปนิสัยที่ดีหรือที่เรียกกันว่าคุณลักษณะ

อันพึงประสงค์ อันได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความนอบน้อมถ่อมตน ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความยุติธรรม ความ پاکเพียร การมีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย และการปฏิบัติต่อผู้อื่น เสมือนปฏิบัติต่อตนเองนั้นเป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น และเป็นปัจจัยพื้นฐานของความสำเร็จในชีวิต

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546) ได้ให้แนวคิดคุณลักษณะของเด็กไทยที่พึงประสงค์ไว้เป็น 4 มิติ ดังนี้

1. มิติด้านร่างกาย ได้แก่

- 1.1 พัฒนาการด้านร่างกายเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์การพัฒนาในแต่ละช่วงวัย
- 1.2 พัฒนาการด้านสติปัญญาเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์การพัฒนาในแต่ละ

ช่วงวัย

- 1.3 มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงไม่เจ็บป่วยง่าย

2. มิติด้านจิตใจ ได้แก่

- 2.1 เป็นผู้รู้จักและเข้าใจตนเองเป็นอย่างดี
- 2.2 เป็นผู้รู้จักและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นได้เป็นอย่างดี
- 2.3 เป็นผู้รู้จักและเข้าใจสถานการณ์สภาพแวดล้อมภายนอกต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

3. มิติด้านความรู้

- 3.1 รู้อย่างลึกซึ้งถึงแก่นสาระของวิชา
- 3.2 รู้รอบด้านเชิงสหวิทยาการ
- 3.3 รู้ไกลไปถึงอนาคต

4. มิติด้านทักษะความสามารถ

- 4.1 ทักษะด้านการคิด
- 4.2 ทักษะการสื่อสาร
- 4.3 ทักษะภาษาต่างประเทศ
- 4.4 ทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ
- 4.5 ทักษะทางสังคม
- 4.6 ทักษะทางอาชีพ
- 4.7 ทักษะทางสุนทรียะ
- 4.8 ทักษะการจัดการ

แนวคิด หลักการ และกลยุทธ์หรือนวัตกรรมการพัฒนาคุณลักษณะจากผลการวิจัยของ สุวิมล ว่องวานิช (2549 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 30) พบว่า แนวคิดและ หลักการสำหรับการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของนักเรียนมี ดังต่อไปนี้

1. การสร้างตัวแบบ/ ผู้นำ การพัฒนาคุณลักษณะต้องมีการสร้างตัวแบบที่ดี ทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ หรือบุคคลตัวอย่างในสังคม
2. การพัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะอื่น ๆ ให้เป็นวิถีชีวิต มีความสอดคล้องกับธรรมชาติ ดอกย้ำให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการสอดแทรกอยู่ในชีวิตการเรียน การปฏิบัติงาน เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม และคนกับธรรมชาติ โยงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมวัฒนธรรมกับการเรียนการสอน
3. การพัฒนาตัวตนของนักเรียน ด้วยการจัดพื้นที่สร้างสรรค์และเปิดโอกาสให้เด็กและ เยาวชน ให้นักเรียน ได้แสดงออกถึงความสามารถ ศักยภาพ และการปฏิบัติตามความเชื่อ ตามแนวทางที่ตนเองคิดสร้างสรรค์ และอยู่ในบริบทของการทำความดี มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาสังคม ให้เด็กมีการปฏิบัติและพัฒนาตนเองอย่างเข้าใจความหมาย เห็นบทบาทและคุณค่า ของตนเองมากขึ้น
4. การสร้างระบบค่านิยมให้เด็กและเยาวชนเห็นได้ชัดเจนว่าแก่นของเด็กไทยคืออะไร ต้องประพฤติและปฏิบัติตนอย่างไร กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาชัดเจนและสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก ทำให้เด็กมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิด ปรับเปลี่ยนจริยธรรม เช่น การสำรวจพฤติกรรมการปฏิบัติตนของ ตนเองในแต่ละวัน และต้องยอมรับว่าค่านิยมต้องมาจากตัวแบบที่ดี
5. การสร้างความร่วมมือรวมพลังทั้งจากผู้บริหาร/ ครูอาจารย์ใน โรงเรียน พ่อแม่ผู้ปกครอง ในครอบครัว ชุมชน สังคม ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย กำหนดคุณธรรมที่เป็นเป้าหมาย การให้ครอบครัว ชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกัน
6. การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนต้องสอดคล้องกับลักษณะ ของโรงเรียน ธรรมชาติ บริบท และช่วงวัยของเด็ก
7. การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และซึมซับวิธีคิดและการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันผ่านกระบวนการเป็นธรรมชาติในระบบของชุมชน
8. โรงเรียนต้องมีนโยบายที่ไม่เน้นวิชาการอย่างเดียว โรงเรียนมีครูเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ดึงชุมชนเข้ามา สร้างชุมชนที่สร้างสรรค์ ชี้ให้เห็นปัญหาของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อบุตรหลาน
9. การสร้างแนวร่วม มีเครือข่ายที่ช่วยเสริมกำลังใจให้เด็กทำความดี เด็กที่ได้รับการพัฒนา ทำให้เขาดีไปแล้ว ก็มีเด็กรุ่นใหม่เรื่อย ๆ ต้องสร้างเครือข่าย การให้รางวัลไม่จำเป็นต้องเป็นเงิน เพียงแค่คำชมก็ได้

หลักการและแนวปฏิบัติในการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชน แบ่งออกได้เป็น 4 แนวทาง (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 29)

แนวทางที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรวิชาเฉพาะเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนคือ วิชาหลักพลเมือง ซึ่งหมายถึง วิชาสำคัญหรือวิชาบังคับที่จัดให้นักเรียนได้เรียนรู้คุณลักษณะและการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี โดยจัดให้มีหลักสูตรวิชาดังกล่าวแยกต่างหากจากกลุ่มสาระวิชาที่มีอยู่ในหลักสูตรปกติ

แนวทางที่ 2 การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเข้าไปกับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เป็นการสอดแทรกการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเข้าไปในการจัดการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระวิชา โดยเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับคุณลักษณะที่ต้องการเสริมสร้างพัฒนาให้เหมาะสม เป็นการบูรณาการการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีกับการจัดการเรียนรู้ปกติ ให้นักเรียนมีความรู้ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

แนวทางที่ 3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร หมายถึง กิจกรรมที่จัดนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่ยึดติดกับเนื้อหาวิชา แต่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักสูตรหรือส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน และเป็นกิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

แนวทางที่ 4 การจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชน แตกต่างจากกิจกรรมเสริมหลักสูตรตรงที่กิจกรรมพิเศษจะจัดขึ้นเป็นครั้งคราว ตามวาระ ไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และกิจกรรมดังกล่าวมักเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นจิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง หรือการให้สัญญากับตนเอง หรือสาธารณชนในการพัฒนาตนเอง โดยกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นกิจกรรมที่ให้สถาบันที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน เช่น สถาบันครอบครัว โดยให้พ่อแม่ผู้ปกครองปลูกฝังและพัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนเมื่ออยู่ในครอบครัว หรือสถาบันศาสนา สามารถใช้สถานที่สำคัญทางศาสนาทำกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนได้ ทั้งนี้ควรมีการประเมินเพื่อกำกับติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กในกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะเป็แรงกระตุ้นผลักดันให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

Berkowitz (2006) เสนอว่า คุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไม่ควรใช้การเพิ่มโปรแกรมหรือกิจกรรมเข้าไปในโรงเรียน หากแต่ควรแปรเปลี่ยนวัฒนธรรมของโรงเรียนและการดำเนินชีวิต ในขณะที่ Michigan State University Extension (2005) ได้เสนอแนวทางการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของเด็กและเยาวชนของมูลนิธิจริยธรรมโจเซฟิน (Josephine Institute of Ethics) โดยจัดเป็นโครงการต่างๆ ที่พัฒนาจริยธรรมต่าง ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนตามโรงเรียนและองค์กรต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีชุดกิจกรรมที่เรียกว่า “Character Counts” ที่ใช้ใน

การพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กในช่วงอายุต่าง ๆ 5 ช่วง ได้แก่ 4 - 6 ปี, 6 - 9 ปี, 9 - 11 ปี และ 11 - 13 ปี และวัยรุ่น โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ (Six Pillars of Character) ที่มุ่งสร้างเสริมให้เกิดกับนักเรียน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเคารพผู้อื่น ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม การดูแลเอาใจใส่เกื้อกูล และความเป็นพลเมืองที่ดี อย่างไรก็ตาม Gholar (2006) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยจัดเป็นศูนย์คุณลักษณะศึกษาเพื่อการศึกษาและสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ที่พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นอกจากนั้นยังเน้นการเสริมสร้างการยอมรับตนเอง (Self - Esteem) ให้แก่เด็ก แนวคิดดังกล่าวเน้นการพัฒนาการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมทั้งทางสติปัญญา (Cognitive Area) ในด้านความรู้ความเข้าใจในคุณลักษณะที่ดี ตลอดจนการพัฒนาด้านจิตใจ (Affective area) ของนักเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อการประพฤติปฏิบัติตนของเด็ก แนวทางนี้หมายถึงการบูรณาการการสอนและการสอดแทรกเรื่องคุณลักษณะที่ดีในการสอนวิชาต่าง ๆ ให้กับเด็กด้วย กิจกรรมที่บูรณาการและสอดแทรกเข้ากับหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนปกติเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของเด็กมีลักษณะที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่หลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) กิจกรรมที่เน้นการคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลสำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะของเด็กนั้น Character Education Partnership (2005 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 27) เสนอว่า ไม่สามารถระบุวิธีการใดวิธีการหนึ่งได้อย่างเฉพาะเจาะจงว่าจะมีประสิทธิภาพในการจัดคุณลักษณะศึกษา แต่มีหลักการสำคัญ 11 ประการในการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่ควรยึดถือ ประกอบด้วย

หลักการที่ 1 ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับค่านิยมเชิงจริยธรรม โดยทำให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการมีจริยธรรมเป็นคุณสมบัติของคนดีหรือคนที่มีคุณลักษณะที่ดี

หลักการที่ 2 ให้นิยามคำว่า “คุณลักษณะ” ให้เข้าใจง่าย โดยรวมความหมายในเชิงความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมเข้าเป็นองค์ประกอบของคุณลักษณะต่าง ๆ

หลักการที่ 3 ใช้วิธีการพัฒนาคุณลักษณะที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองโดยตรงอย่างรอบด้าน และมีประสิทธิภาพ

หลักการที่ 4 สร้างเครือข่ายโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน

หลักการที่ 5 เปิดโอกาสและจัดประสบการณ์การแสดงออกในทางคุณธรรมให้แก่นักเรียน

หลักการที่ 6 ผสมผสานการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนเข้ากับหลักสูตรวิชาการในที่สอน

หลักการที่ 7 พยายามส่งเสริมแรงจูงใจในตัวนักเรียน

หลักการที่ 8 จัดให้บุคลากรทางการศึกษามีโอกาสพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเช่นเดียวกันกับที่พัฒนานักเรียน

หลักการที่ 9 ส่งเสริมการเป็นผู้นำในด้านคุณธรรมของนักเรียนและให้การสนับสนุนการจัดคุณลักษณะศึกษาอย่างต่อเนื่อง

หลักการที่ 10 จัดให้สมาชิกในครอบครัวชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างคุณลักษณะที่ดีให้แก่ นักเรียน

หลักการที่ 11 ประเมินคุณลักษณะต่าง ๆ ของนักเรียนทั้งโรงเรียนและการดำเนินการของบุคลากรของโรงเรียนในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ของนักเรียน

Educational Materials Center (2003 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 25) เสนอกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนไว้ 10 ประการ โดยแยกการปฏิบัติด้วยวิธีการต่าง ๆ ออกเป็น 4 กลุ่ม รายละเอียดมีดังนี้

กลุ่มที่ 1 การนำหลักสูตรคุณลักษณะศึกษาเพิ่มเติมเข้าไปกับความรู้ที่ครูสอน และสนับสนุนการเข้าใจคุณลักษณะต่าง ๆ อย่างแท้จริง โดยแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศประกอบด้วย

แนวทางที่ 1 เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เหมือนชีวิตจริงที่มีโอกาสได้พบ และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตอบสนองต่อสถานการณ์นั้น ๆ อย่างหลากหลาย

แนวทางที่ 2 ทำให้คุณลักษณะศึกษาเป็นเสมือนเครื่องมือที่นำนักเรียนไปสู่เป้าหมายในการเรียน ไม่ใช่ให้คุณลักษณะศึกษาเข้ามาเพิ่มจากการเรียนการสอนปกติ แนวทางที่ 3 จัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้สะท้อนตนเองและกิจกรรมการเรียนแบบร่วมมือ เพื่อช่วยให้นักเรียนพัฒนาคุณลักษณะการยอมรับตนเองและผู้อื่นอย่างสมดุล

กลุ่มที่ 2 การจัดกิจกรรมการสอนทักษะต่าง ๆ ให้นักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

แนวทางที่ 4 ให้นักเรียนได้ฝึกฟังและทำความเข้าใจความเชื่อของผู้อื่น ๆ และเคารพในความคิดของผู้อื่น ซึ่งหมายรวมถึงการยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นด้วย

แนวทางที่ 5 จัดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะโดยใช้กิจกรรมกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้การวางแผน การจัดกิจกรรม และสะท้อนผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมร่วมกัน

กลุ่มที่ 3 การจัดกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาประสิทธิภาพในตัวเองและการยอมรับตนเองของนักเรียน แนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

แนวทางที่ 6 จัดโอกาสให้นักเรียนได้กำหนดสัญญากับตนเอง ในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ

แนวทางที่ 7 จัดโอกาสที่ช่วยให้นักเรียนเชื่อมั่นในตนเอง

กลุ่มที่ 4 การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนช่วยสังคม แนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

แนวทางที่ 8 จัดกิจกรรมที่เสริมสร้างทัศนคติและการปฏิบัติตนในทางที่ดีให้แก่ นักเรียน

แนวทางที่ 9 จัดโอกาสการเรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้อุทิศหรือบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

แนวทางที่ 10 ให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน

กล่าวโดยสรุป คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนด้านคนดี คนเก่งและมีความสุข คือ คนดี หมายถึง คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมี คุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข คนเก่ง หมายถึง คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพและทำประโยชน์ ให้เกิดแก่ตน สังคมประเทศชาติได้ คนมีความสุข คือ คนที่มี สุขภาพ ดีทั้งกายและจิต เป็นคนร่าเริง แจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพ ปลอดภัยจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

บทบาทของครูต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน

สุพิศ จันทบุตร (2544) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนในโรงเรียนชุมชนแพศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยใช้กิจกรรมแทรกแซงจริยธรรม ประกอบด้วย การอบรมให้ความรู้เยาวชน การประชุมผู้ปกครอง จัดกิจกรรมค่ายจริยธรรมเยาวชน วิถีพุทธ กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี กิจกรรมเพื่อนเตือนเพื่อน เข้มกรอบครัว และพบปะผู้ปกครอง ภายหลังจากการใส่กิจกรรมแทรกแซงแล้ว เยาวชนในโรงเรียนชุมชนแพศึกษามีการศึกษาและการเปลี่ยนแปลงระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ดีขึ้น โดยพบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามขั้นตอนการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลบอร์ก ตั้งแต่ขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 6 มีค่าเฉลี่ยเปลี่ยนแปลงระดับพฤติกรรมที่ดีขึ้น 7 ประเด็น และมีการเปลี่ยนแปลงลดลง 3 ประเด็น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเยาวชนตามความเห็นของครูอาจารย์

พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยต่อระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเยาวชนมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นทุกประเด็น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเพิ่มขึ้น 14 กิจกรรม และไม่เปลี่ยนแปลง 6 กิจกรรม

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนในโรงเรียนชุมชนแพศึกษาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาได้

จากแนวคิด และหลักการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนข้างต้น สรุปเป็น กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะได้ดังนี้ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 30)

1. กลยุทธ์การสร้างนโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาคุณลักษณะ โดยการให้ความสำคัญกับองค์การฐานรากของสังคม คือ สถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา ในฐานะแกนกลาง การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และการรวมพลังจากการเชื่อมประสานทุกภาคส่วนของสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ตั้งแต่ระดับบุคคล เช่น ควรมีการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน และการช่วยอบรม ตักเตือนโดยผู้อาวุโส ระดับกลุ่มบุคคล เช่น การรวมตัวจัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณลักษณะระดับองค์การ เช่น การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ด้านคุณลักษณะผ่านสื่อมวลชน การลดการเสนอข่าว ความรุนแรง เป็นต้น

2. กลยุทธ์การปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน ทั้งนี้กระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม เขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่น ๆ ต้องร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วางนโยบาย และวางแผนการเสริมสร้างคุณลักษณะอย่างมีระบบ มีกลไกนำแผนสู่การปฏิบัติ และมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำผลการประเมินมาพัฒนาแผนงานในช่วงต่อไป พันธกิจที่สำคัญ คือ การดำเนินงาน โดยความร่วมมือกับสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา องค์การเอกชน มูลนิธิ และสถาบันอื่นในสังคม เพื่อการประสาน ส่งเสริม สนับสนุน ให้โรงเรียน/ สถานศึกษาสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ให้ได้โรงเรียน/ สถานศึกษาดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะที่สามารถขยายผลต่อไปได้

3. กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนอย่างมีระบบ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นการวิจัยสำรวจความต้องการจำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณลักษณะ การวางแผนและการออกแบบกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ การดำเนินการตามแผนการพัฒนาคุณลักษณะ การติดตามกำกับผลการดำเนินงานตามแผนงานรวมทั้งการประเมินคุณภาพ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประสิทธิภาพของการดำเนินงาน และการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแผนงานกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ

4. กลยุทธ์ในการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ประกอบด้วย กลยุทธ์การสอดแทรกการเรียนรู้เข้าไปในการปฏิบัติงานจริง การจัดประชุมเกี่ยวกับอนาคต เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน การสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลาย การสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีม การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และการสนับสนุนอย่างจริงจัง โดยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำ

5. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างกระแสสังคม ให้เกิดสำนึกสาธารณะ เชิดชูคุณธรรม จริยธรรมอันเกี่ยวเนื่องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน รวมทั้งการสร้างกระแสสังคมให้เกิดการเชื่อมประสาน เสริมหนุน และการขยายเครือข่ายองค์กรภาคีในด้านการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างต่อเนื่อง

6. กลยุทธ์การวิจัยและการจัดการองค์ความรู้ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน เช่น การวิจัยพัฒนานวัตกรรมการจัดการความรู้ และกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา คุณลักษณะ การวิจัยนำร่องเพื่อพัฒนารูปแบบ/ กิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรมจริยธรรม หล่อหลอมให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ผ่านสถาบันทางสังคม การวิจัยเพื่อสืบค้นและจัดทำแผนที่นักเรียน/ โรงเรียน/ สถานศึกษาที่มีคุณลักษณะ

ผลการดำเนินโครงการทำให้ครูอาจารย์ในโรงเรียนได้มีการพัฒนานวัตกรรมคุณลักษณะศึกษา ซึ่งสามารถจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 33)

1. นวัตกรรมหลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum Innovation) การจัดกิจกรรม บูรณาการแบบเน้นคุณธรรม (Moral - Focused Activity) โดยการสอดแทรกการพัฒนาคุณธรรม ระหว่างการพัฒนาทักษะความสามารถของนักเรียนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดในหลักสูตร

2. นวัตกรรมกระแสนิยม (In Trend Innovation) การจัดกิจกรรมใช้การสร้างกระแสหรือ การนำค่านิยมที่เกิดขึ้นตามกระแสในช่วงนั้นมาใช้เป็นสื่อในการออกแบบกิจกรรมเพื่อดึงความสนใจ ของนักเรียน หรือการกำหนดกิจกรรมที่มีลักษณะการแข่งขัน เพื่อลดช่องว่างระหว่างสถานภาพของ บุคคลหรือชนชั้น

3. นวัตกรรมขบวนการบูรณาการ (Integrated Process Innovation) การจัดกิจกรรมที่มีการ บูรณาการกระบวนการดำเนินงานของนักเรียนในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ มิใช่ จัดกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งแล้วหยุด แล้วเริ่มทำกิจกรรมอื่นต่อไปที่ไม่สัมพันธ์กับกิจกรรมเดิม

4. นวัตกรรมริเริ่มจากนักเรียนร้อยแปดแบบ (108 Student Initiations Innovation) การจัด กิจกรรมที่ให้นักเรียนเป็นผู้คิดริเริ่มและออกแบบกิจกรรม เพื่อให้ได้กิจกรรมและการขยายผล ที่นำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะ

5. นวัตกรรมที่ทำให้เข้าระบบสถาบัน (Institutionalized Innovation) การจัดกิจกรรมที่กำหนดเป้าหมายของการดำเนินงานในระดับสูง และทำให้เป็นภารกิจปกติของโรงเรียนโดยกำหนดเป็นแผนงานหลัก

6. นวัตกรรมอิงการเรียนรู้จากการบริการ (Service Learning - Based Innovation) การจัดกิจกรรมที่จัดโอกาสให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานที่เป็นการให้บริการแก่สังคม

7. นวัตกรรมการประชุม (Forum Innovation) การจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการประชุมในรูปแบบของสัมนาหรือการเสวนา เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน

8. นวัตกรรมคุณค่าเพื่อชีวิต (Living Values Innovation) การจัดกิจกรรมโดยใช้แนวคิด “คุณค่าเพื่อชีวิต” ซึ่งพัฒนาโดยนักวิชาการชาวตะวันตก บนพื้นฐานแนวคิดของการพัฒนาจิตใจของนักเรียนให้มีความสงบ และเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองให้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า

9. นวัตกรรมที่เป็นนิสัยประจำ (Routine Habit Innovation) การจัดกิจกรรมโดยครูเป็นผู้กำหนด คุณลักษณะที่จำเป็นต้องพัฒนาในตัวนักเรียนและฝึกปฏิบัติเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน

10. นวัตกรรมการพัฒนาตนเอง (Self - Development Innovation) การจัดกิจกรรมโดยการฝึกให้นักเรียนรู้จักประเมินตนเอง และมีการพัฒนาตนเองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการเผากิเลส ให้นักเรียนเขียนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่ตนเองได้ปฏิบัติบนกระดาน

11. นวัตกรรมการประยุกต์ในโลกแห่งความเป็นจริง (Real World Application Innovation) การจัดกิจกรรมโดยการนำพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริงมาใช้ในการแสดงพฤติกรรมในโรงเรียน

ออรุณ จันทวานิช เลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) กล่าวถึงการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยว่า สกศ. ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย ซึ่งเป็นงานส่วนหนึ่งในโครงการวิถีการเรียนรู้ของคนไทย โดยเริ่มโครงการมาในสมัยที่นายปองพล อดิเรกสาร ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีที่กำกับดูแลงานด้านการศึกษา ขณะนี้ได้ผลสรุปจากการทำวิจัยในโครงการ แบ่งเป็น 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย มี 2 ลักษณะ ได้แก่

1.1 คุณลักษณะร่วม คือ ลักษณะที่คนไทยควรมี มี 9 ประการ ดังนี้

1.1.1 มีความใฝ่รู้

1.1.2 มีความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ

1.1.3 มีความสามารถด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์

1.1.4 มีวินัยในตนเอง

ดังนี้

- 1.1.5 มีความอาทรต่อชุมชนและระบบนิเวศ
- 1.1.6 มีความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม
- 1.1.7 มีฉันทะและวิริยะในการทำงาน
- 1.1.8 มีความสามารถในการปรับตัว
- 1.1.9 มีความสามารถในการทำงานเป็นทีม
- 1.2 คุณลักษณะเฉพาะ คือ คนไทยควรมีลักษณะเฉพาะที่อาจแตกต่างจากชนชาติอื่น

- 1.2.1 มีความสามัคคี
- 1.2.2 มีประนีประนอมและรู้จักให้อภัย
- 1.2.3 มีอดกลั้น
- 1.2.4 มีเมตตากรุณา
- 1.2.5 มีละอายต่อการทำชั่ว
- 1.2.6 มีความรักและยึดมั่นในสัจจะ
- 1.2.7 มีกล้าหาญทางจริยธรรม
- 1.2.8 มีรับผิดชอบต่อครอบครัวและชุมชน
- 1.2.9 รักและยึดมั่นในอหิงสธรรม

2. ยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย มี 9 ประการ

- 2.1 เสริมความเข้มแข็งและความเป็นปึกแผ่นให้กับระบบครอบครัว
- 2.2 เสริมสร้างความเข้มแข็งและความเป็นปึกแผ่นให้กับ “สมาคมคนร่วมวัย”
- 2.3 สร้างความเข้มแข็งให้กับกลไกการเรียนรู้แบบดั้งเดิมในชุมชน
- 2.4 สร้างและส่งเสริมองค์การเรียนรู้สมัยใหม่ในชุมชน
- 2.5 จัดหรือสนับสนุนให้มีการพิมพ์หนังสือประเภทการปลูกฝังคุณค่าและประวัติ

บุคคล

- 2.6 สนับสนุนและส่งเสริมรายการที่สร้างคุณค่าและการสร้างแบบอย่างที่ดีที่พึงประสงค์

ผ่านสื่อมวลชน

- 2.7 เสริมความเข้มแข็งให้กับสถาบันศาสนา
- 2.8 ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน
- 2.9 เสริมสร้างความเข้มแข็งและเป็นปึกแผ่นให้กับชุมชน

3. การพัฒนาคุณลักษณะตามช่วงวัย การจะสร้างหรือปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยทั้งคุณลักษณะร่วมและคุณลักษณะเฉพาะควรใช้หลักคิด 4 ประการ ประกอบด้วย

3.1 หลักพัฒนาการ ในช่วงวัย 3 - 5 ปี คุณลักษณะที่ควรปลูกฝัง คือ การรู้จักควบคุมอารมณ์ การรู้จักถูก/ผิด ในช่วงนี้ครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด ในช่วง 6 - 11 ปี ควรปลูกฝังในเรื่องการใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความรับผิดชอบ การมีวินัยและรู้จักประหยัด ซึ่งช่วงนี้โรงเรียนจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุดและในช่วง 12 - 19 ปี ควรปลูกฝังในเรื่องอัตลักษณ์ทางสังคมและทางเพศ ช่วงนี้เพื่อนจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด นอกจากนี้สื่อยังมีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชนมากขึ้นตามลำดับตั้งแต่วัยอนุบาลถึงวัยรุ่น

3.2 ความเป็นไทย ความเป็นไทยถือเป็นต้นทุนทางสังคมทำให้ทุกศาสนา สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ซึ่งปัจจุบันไม่ได้รับการปลูกฝังเท่าที่ควร

3.3 ความรู้ทันโลก หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์และการมีความคิดสร้างสรรค์

3.4 การแก้ไขจุดอ่อนของสังคมไทย เช่น ความมีวินัย ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เป็นต้น ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย มีรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังนี้ วัยอนุบาล 3 - 5 ปี นี้ เด็กควรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ถูกผิดและความสามารถในการควบคุมอารมณ์ได้ วัยเรียน 6 - 11 ปี เด็กควรได้รับการพัฒนาให้ความความเพียรพยายามในการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น มีวินัย ประหยัด มีคุณธรรม จริยธรรม และควบคุมตัวเองได้ และวัยรุ่น 12 - 19 ปี เยาวชนวัยรุ่นควรพัฒนาให้มีอัตลักษณ์ทางเพศและจิตลักษณะทางสังคมที่มีความรับผิดชอบ พร้อมไปกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย ใฝ่รู้ และความประหยัด

รายน (Ryan, 2002) เสนอแนวทางการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ (The Six E's of Character Education) ได้แก่

1. การยกตัวอย่างและปฏิบัติเป็นแบบอย่าง (Example) แนวทางการยกตัวอย่างของการประพฤติปฏิบัติที่สะท้อนคุณลักษณะที่พึงประสงค์นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนเพื่อยกตัวอย่างพฤติกรรมที่ดีและไม่ดี พร้อมผลของการปฏิบัติให้เกิดความเข้าใจ รวมถึงการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของครูเพื่อให้นักเรียนเห็นด้วย การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีถือเป็นการยกตัวอย่างที่ดีที่สุดที่นักเรียนสามารถเห็นและเลียนแบบการกระทำ ความประพฤติต่าง ๆ ได้โดยตรง

2. การใช้เหตุผล (Explanation) ต้องปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน จากเดิมที่ควบคุมความประพฤติโดยเน้นการท่องกฎแล้วปฏิบัติตามกฎโดยขาดเหตุผลมาเป็นการใช้เหตุผลและผลในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ กระตุ้นให้เกิดการวิพากษ์หรือสนทนาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีและไม่ดี พร้อมอธิบายเหตุผลประกอบเพื่อสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรม อันสะท้อนถึงคุณลักษณะของเด็กออกมา

3. การเชิญชวนให้ทำความดี (Exhortation) การพัฒนาคุณลักษณะที่ดีอีกวิธีการหนึ่ง คือ การชี้แนะ เชิญชวนโดยใช้การเสริมแรงทางบวกควบคู่กับการพัฒนาความกล้าหาญเชิงจริยธรรม

(Moral Courage Development) ความกล้าหาญเชิงจริยธรรมเป็นความกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่อายหรือกลัวที่จะทำในสิ่งที่ควร เช่น ความกล้าที่จะลุกให้คนชรานั่งบนรถประจำทางโดยไม่อายผู้โดยสารคนอื่น หรือการแจ้งให้ครูผู้คุมสอบทราบเมื่อเห็นเพื่อนลอกข้อสอบกัน ซึ่งจะช่วยให้คน ในสังคมประพฤติปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องมากขึ้น โดยแนวทางที่ควรปฏิบัติ คือ การพัฒนา ความกล้าหาญเชิงจริยธรรมตั้งแต่วัยเด็ก จากเรื่องเล็ก ๆ ไปสู่เรื่องใหญ่ ๆ ที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น

4. การจัดสิ่งแวดล้อมเชิงคุณธรรม (Ethos or Ethical Environment) การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีเอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ไม่มีสิ่งยั่วยุให้ไปในทางเสื่อม โดยเฉพาะในห้องเรียน ซึ่งเป็นสังคมย่อยเล็ก ๆ ที่นักเรียนจะต้องสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นครูสามารถจำลองสังคมใหญ่ภายในห้องเรียนได้ สร้างบรรยากาศเชิงคุณธรรม เช่น การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การตรงต่อเวลา ความยุติธรรมในการให้คะแนน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลดีต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของนักเรียนเมื่อก้าวพ้นจากห้องเรียนไปสู่สังคมภายนอก

5. การจัดประสบการณ์ (Experience) การเปิดโอกาสให้เด็กได้สัมผัสสังคมภายนอกอย่างจริงจังนอกโรงเรียนจะช่วยให้เด็กเรียนรู้และซึมซับแนวคิดในการประพฤติปฏิบัติตนอย่างพึงประสงค์ เช่น การไปทำกิจกรรมที่บ้านพักคนชรา ทำให้เด็กรู้จักให้ รู้จักกตัญญูต่อบุคคล ความเมตตา กรุณา การเยี่ยมเรือนจำ ทำให้เกรงกลัวในการทำผิด การร่วมกิจกรรมของมูลนิธิต่าง ๆ เป็นการพัฒนาจิตสาธารณะ (Service Mind) ของเด็ก รู้จักการเสียสละ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ยกตัวอย่างมาเป็นการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ของเด็กจากประสบการณ์จริง

6. การคาดหวังความเป็นเลิศ (Expectations of Excellence) การวางเป้าหมายของตนเองของเด็ก เป็นเสมือนการกำหนดหลักชัยในการพัฒนาคุณลักษณะของตนเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

ในระดับสถานศึกษาแม้จะตั้งเป้าหมายไว้ดีเลิศปานใด แต่ผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ ผู้จัดซึ่งได้แก่ ครู บทบาทของครูในปัจจุบันจึงทวีความสำคัญขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้เพราะความมุ่งหวังของทางราชการและประชาชนในยุคเทคโนโลยีฝากไว้ที่ครู ดังนั้น ครูจึงไม่เพียงแค่สอนหนังสือตามนิยามของคนทั่วไปเท่านั้น หากแต่ครูต้องมีภาระอีกมากมายที่สำคัญมี ดังนี้

1. เป็นแม่พิมพ์ที่ดีทั้งในด้านความรู้และความประพฤติ แม้ค่านิยมของสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไป แต่สังคมก็ยังให้ความสำคัญยกย่องและคาดหวังว่าครูจะเป็นแม่พิมพ์ทั้งในด้านความรู้และความประพฤติ ดังนั้น ครูจึงต้องเป็นต้นแบบที่ดีในเรื่องของความประพฤติกิริยามารยาทต่าง ๆ ส่วนในด้านความรู้ ครูก็ต้องมีความรู้และมีวิธีการถ่ายทอดที่ดีเพื่อให้ผลผลิตที่เป็นลูกศิษย์ได้รับความรู้ที่ถูกต้องและสมบูรณ์ สิ่งสำคัญที่ครูต้องรู้ได้แก่ หลักสูตร เนื้อหาวิชาที่จะสอน หลักการสอนหรือวิธีสอน จิตวิทยาการเรียนการสอน

2. เป็นผู้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมให้แก่เยาวชน บทบาทของครูในด้านนี้มีความสำคัญอาจมีความสำคัญกว่าด้านความรู้ด้วยซ้ำ ทั้งนี้เพราะถึงแม้บุคคลจะมีความรู้ดีสักเพียงใด ถ้าความประพฤติเสียหายแล้วย่อมไม่เป็นที่ปรารถนาของผู้อื่น จึงเป็นภาระครูที่จะต้องช่วยกันส่งเสริมพัฒนาให้เยาวชนที่ครูต้องรับผิดชอบเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันดีงาม

3. เป็นผู้นำด้านศาสนาวัฒนธรรมและด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

นอกจากบทบาทที่สำคัญดังกล่าวแล้ว ครูยังมีบทบาทต่อสังคม การเมือง การปกครอง และอื่น ๆ อีกมาก การเป็นผู้นำในที่นี้เป็นการนำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม การเป็นผู้นำของครูในด้านนี้รวมถึงเป็นผู้นำทั้งเยาวชนและประชาชนทั่วไป สิ่งที่เราควรทำอย่างยิ่งในฐานะผู้นำ คือ

3.1 ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป

3.2 แสดงความเมตตารักใคร่ห่วงใยศิษย์ ช่วยเหลือศิษย์ในคราวจำเป็นตามสมควร เมื่อศิษย์มีปัญหาต้องพยายามแก้ไข

3.3 เสียสละความสุขส่วนตัวยอมรับ ความเหน็ดเหนื่อยอุทิศชีวิต และเวลาให้แก่ศิษย์และงาน ศึกษาหาความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของชาติให้กว้างขวางลึกซึ้ง

3.4 เลือกสรรจริยธรรม คุณธรรมที่ดีงามสำหรับการถ่ายทอดให้แก่เยาวชนและประชาชนให้เหมาะสมกับระดับชั้นปัญหาและภูมิปัญญาของผู้รับ

3.5 ศึกษาวิธีการที่จะถ่ายทอดคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมให้เป็นเรื่องที่น่าสนใจมากขึ้น

3.6 ปรับปรุงเนื้อหาสาระในวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและพยายามสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไปด้วยเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

3.7 สอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมลงไปในทุกวิชาให้แก่ผู้เรียนเสมอ

3.8 ครูอาจารย์ทุกคนจะต้องได้รับการพัฒนาความคิด เจตคติที่ดีต่อวัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมต่าง ๆ

3.9 ควรร่วมมือกันจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ถูกต้อง

3.10 ต้องปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างตามวัฒนธรรมที่ดีงามของชาติ

3.11 ศึกษาค้นคว้าและทำการวิจัยทางวัฒนธรรมต่าง ๆ แล้วเผยแพร่ผลงานวิจัยให้ประชาชนทั่วไปได้มีความรู้ความเข้าใจด้วย

3.12 จัดห้องจริยธรรมในสถานศึกษาของตน เพื่อเป็นที่รวบรวมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ จากสาระในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ระบุให้การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และจริยธรรมในการดำรงชีวิต โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนไปถึงการเสริมสร้างคุณธรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังที่ระบุไว้ในหลักสูตรแห่งชาติ (National Curriculum)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญหาและทักษะในการดำรงชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองที่ดี ยึดมั่นใน วิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

จากการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 9 ข้อตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในมาตราที่ 27 ได้กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษาที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ สถานศึกษาจะต้องร่วมกับชุมชน กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมซึ่งสถานศึกษาสามารถกำหนดได้ตามความต้องการ โดยต้องให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ (กิตติยา ภมรคล, 2546, หน้า 61)

การเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 7) ได้กล่าวว่า หัวใจของการเรียนการสอน คือ การที่นักเรียนได้สัมผัสและสัมผัสกับสรรพสิ่งที่มีอยู่ภายในตนเองและอยู่รอบตัว นักเรียนได้ฝึกคิด ฝึกทำ ฝึกวัดและประเมิน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้รับการฝึกหัดขัดเกลาทั้งกาย วาจา ใจ และได้เรียนในบรรยากาศที่ปลูกเร้าจินตนาการ สร้างเสริมสุนทรียภาพพระทวงศีกษาริการ (2545, หน้า 21) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า การเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียน ให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้วยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางด้านอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาเป็นงานที่ครูผู้สอนทุกคนต้องจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตร มีแผนการจัดการเรียนรู้ มีสื่อการสอน วัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งเทคนิคและกระบวนการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีการกำกับติดตาม นิเทศการสอน เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรและมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

การเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา

การจัดการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามแนวทางที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ มีนักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายและแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษาไว้ดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2545, หน้า 7) ได้อธิบายว่าการจัดการเรียนการสอนยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ จึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญ ทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม

มีการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม ครูต้องจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม และสื่อการเรียนรู้ สร้างการเรียนรู้ ประสานความร่วมมือกับทุกฝ่าย ส่งเสริมการจัดแหล่งเรียนรู้ ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ มีการวัดและประเมินผลอย่างเหมาะสม ประเวศ วะสี (2543, หน้า 9) ได้อธิบายว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางปัญญา ซึ่งมี 10 ขั้นตอน คือ 1) การฝึกสังเกต 2) การฝึกบันทึก 3) การฝึกนำเสนอ 4) การฝึกฟัง 5) การฝึกปฐมนิเทศ 6) การฝึกตั้งสมมติฐานและตั้งคำถาม 7) การฝึกค้นหาคำตอบ 8) การวิจัยเพื่อสร้างความรู้ 9) การฝึกเชื่อมโยงบูรณาการ 10) การฝึกเขียนเรียบเรียง สุนน อมรวิวัฒน์ (2541, หน้า 5) ได้เสนอแนวคิดของกระบวนการเรียนการสอน ดังนี้ 1) แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน 2) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่งทุกเวลา ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต 3) ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้ 4) ผู้เรียนเรียนรู้ได้จากการสัมผัสและสัมผัส 5) สาระที่สมดุลซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถและความดี

ในปีการศึกษา 2550 กำหนดเป็นปีปฏิรูปการศึกษา กับ 8 คุณธรรมพื้นฐานที่ควรปลูกฝังให้กับนักเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548) การนี้กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสามัคคี สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคน โดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข โดย 8 คุณธรรมพื้นฐานประกอบด้วย

1. ขยัน คือ ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อดทน ความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญาจนเกิดผลสำเร็จ
2. ประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของแต่พอประมาณให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ
3. ซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรง ไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมมีความจริงใจ ปลอดจากความรู้จักลำเอียง หรืออคติ
4. มีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติ ซึ่งมีวินัยในตนเอง และวินัยต่อสังคม
5. สุภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ
6. สะอาด คือ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย วาจา ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใสที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

7. สามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกัน ปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาใจเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้เรียกว่า ความสามัคคี

8. มีน้ำใจ คือ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่นและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ 2546, หน้า 5, 13) ได้ระบุไว้ชัดเจนในมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ดังนี้

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจใน ความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถ พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษา ตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตาม ความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทยและ ระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5. ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ฉะนั้น สถานศึกษาต้องพัฒนาการจัดการศึกษาของตนเองและแสดงภาระความรับผิดชอบ ให้ประจักษ์แก่สังคมว่า สถานศึกษามีประสิทธิผล ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อที่	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน	ระดับประถมศึกษา	ระดับมัธยมศึกษา	ระดับอุดมศึกษา	ระดับบัณฑิตศึกษา	ระดับปริญญาโท	ระดับปริญญาเอก	ระดับปริญญาเอก
14	มีความกตัญญูต่อชาติ	✓						5
15	มีความเมตตา หรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	✓					✓	5
16	มีความอดทน/อดกลั้น	✓					✓	3
17	มีความตรงต่อเวลา							1
18	มีความกล้า		✓					2
19	มีการมีมนุษยสัมพันธ์		✓				✓	2
20	มีการทำงานร่วมกับผู้อื่น						✓	3
21	มีจิตสำนึก							1
22	พึ่งตนเอง							2
23	มีความเลิศ							1
24	มีความอดทน							1
25	ด้านร่างกาย							1
26	ด้านจิตใจ							1

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อที่	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน	การตรวจเช็คผลการ	
คณะกรรมการ		ปฏิบัติงานศึกษา	
		คณะกรรมการ	
		พัฒนาศักยภาพวิชาการ	
		Michigan State	
		University Extension	
		อ.ม.ค.	
		โรงเรียน	
		โรงเรียน	
		โรงเรียน	
		โรงเรียน	
		โรงเรียน	

27 ด้านความรู้

28 ด้านทักษะความสามารถ

หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนักเรียน

ในอดีตสังคมไทยใช้วิธีการปลูกฝังคุณธรรมด้วยการเล่านิทานประกอบการสอนเปรียบเทียบก็เพียงพอแล้วสำหรับการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม ทำให้สังคมสามารถอยู่ได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาของคนไทยในอดีตที่ใช้กลยุทธ์ได้เหมาะสมกับยุคสมัย แต่ปัจจุบันเป็นยุคเทคโนโลยี มีระบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ คือ การเรียนรู้จากการเลียนแบบ (Learning Through Modeling) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสังเกตตัวแบบว่า ตัวแบบทำอะไร ทำอย่างไร แล้วผู้สังเกตก็สะสมข้อมูลไว้เป็นแนวทางในการแสดงพฤติกรรมครั้งต่อไป ตัวแบบแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ตัวแบบที่เป็นบุคคลจริง ๆ (Live Modeling) และตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Modeling) คือ ตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การ์ตูน หนังสือ เป็นต้น ดังนั้น ในการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้เรียนที่ไม่พึงประสงค์จึงต้องใช้กระบวนการที่ซับซ้อนกว่าเดิม มีผู้ที่ศึกษาเรื่องพฤติกรรมไว้ ดังนี้

กรมสุขภาพจิต (2544, หน้า 6 - 9) ได้จัดการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นไว้ 3 ด้าน ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย 2) การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ และ 3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การมีเพื่อนและการเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน เป็นสิ่งสำคัญมากในการพัฒนาทางจิตใจ วัยรุ่นจะเลือกคบเพื่อนที่มีลักษณะคล้ายตน ฉะนั้น พื้นฐานเบื้องต้นจึงสำคัญมากที่จะนำเด็กไปสู่ทิศทางใด การที่เพื่อนทำให้เด็กได้ห่างจากพ่อแม่ มีความเป็นตัวของตัวเอง และเป็นอิสระพึ่งตนได้มากขึ้น และทำให้ได้เรียนรู้บทบาท การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับเพศของตน เรียนรู้บทบาทในสังคมทั้งการเป็นผู้นำและผู้ตาม มีความมั่นใจ ภาคภูมิใจและนับถือตนเองได้ ในทางตรงข้ามถ้าวัยรุ่นบางคนที่ยกตัว ไม่มีเพื่อนสนิทเข้ากับใครไม่ได้ จะกลายเป็นคนมีปัญหา ขาดทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ มองตนเองในทางลบ อาจมีอารมณ์เศร้า เป็นปมด้อย ทำให้มีโอกาสเป็นโรคจิต โรคประสาทหรือติดยาเสพติด หรือเข้ากลุ่มเด็กเถรที่มาชักจูงและยอมรับตนได้ง่ายจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้วัยรุ่นปรับตัวไม่ทัน จึงแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา ซึ่งจะเห็นบ่อย ๆ ได้แก่

1. พฤติกรรมที่แสดงออกภายนอก เช่น อาการหน้านิ่วคิ้วขมวด ทำตาปริบ ๆ กัดเล็บ กัดฟัน กระดิกเท้า กระสับกระส่าย บ่นบ่อย เป็นต้น
2. ปฏิกริยาที่แสดงอารมณ์รุนแรง เช่น มีอาการตกใจ กลัว ได้เฉยอย่างรุนแรง ไม่ทำงานตามที่ครูสั่ง
3. ปฏิกริยาที่แสดงออกเพื่อความเด่น ได้แก่ การก้าวร้าว ข่มขู่ ข่มขืนข่มขู่ การทำตนเป็นผู้นำหมู่ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เป็นหัวหน้าแก๊ง การอวดตัว เช่น อวดความมั่งมี อวดรู้ อวดฉลาด เป็นต้น
4. จิตใจเลือนลอย วิดกกังวลในความไม่สมหวัง ฝันกลางวัน ไม่สนใจกิจกรรมส่วนรวม

หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนักเรียน

ในอดีตสังคมไทยใช้วิธีการปลูกฝังคุณธรรมด้วยการเล่านิทานประกอบการสอนเปรียบเทียบกับเพียงพอแล้วสำหรับการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม ทำให้สังคมสามารถอยู่ได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาของคนไทยในอดีตที่ใช้กลยุทธ์ได้เหมาะสมกับยุคสมัย แต่ปัจจุบันเป็นยุคเทคโนโลยี มีระบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ คือ การเรียนรู้จากการเลียนแบบ (Learning Through Modeling) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสังเกตตัวแบบว่า ตัวแบบทำอะไร ทำอย่างไร แล้วผู้สังเกตก็สะสมข้อมูลไว้เป็นแนวทางในการแสดงพฤติกรรมครั้งต่อไป ตัวแบบแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ตัวแบบที่เป็นบุคคลจริง ๆ (Live Modeling) และตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Modeling) คือ ตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยู โททส์ การ์ตูน หนังสือ เป็นต้น ดังนั้น ในการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้เรียนที่ไม่พึงประสงค์จึงต้องใช้กระบวนการที่ซับซ้อนกว่าเดิม มีผู้ที่ศึกษาเรื่องพฤติกรรมไว้ ดังนี้

กรมสุขภาพจิต (2544, หน้า 6 - 9) ได้จัดการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นไว้ 3 ด้าน ได้แก่

- 1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย 2) การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ และ 3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การมีเพื่อนและการเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน เป็นสิ่งสำคัญมากในการพัฒนาทางจิตใจ วัยรุ่นจะเลือกคบเพื่อนที่มีลักษณะคล้ายตน ฉะนั้น พื้นฐานเบื้องต้นจึงสำคัญมากที่จะนำเด็กไปสู่ทิศทางใด การที่เพื่อนทำให้เด็กได้ห่างจากพ่อแม่ มีความเป็นตัวของตัวเอง และเป็นอิสระพึ่งตนได้มากขึ้น และทำให้ได้เรียนรู้บทบาท การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับเพศของตน เรียนรู้บทบาทในสังคมทั้งการเป็นผู้นำและผู้ตาม มีความมั่นคง ภาวภูมิใจและนับถือตนเองได้ ในทางตรงข้ามถ้าวัยรุ่นบางคนที่ยกตัว ไม่มีเพื่อนสนิทเข้ากับใครไม่ได้ จะกลายเป็นคนมีปัญหา ขาดทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ มองตนเองในทางลบ อาจมีอารมณ์เศร้า เป็นปมด้อย ทำให้มีโอกาเป็นโรคจิต โรคประสาทหรือติดยาเสพติด หรือเข้ากลุ่มเด็กเกเรที่มั่วซั่วและยอมรับตนได้ง่ายจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้วัยรุ่นปรับตัวไม่ทัน จึงแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา ซึ่งจะเห็นบ่อย ๆ ได้แก่
 1. พฤติกรรมที่แสดงออกภายนอก เช่น อาการหน้านิ่วคิ้วขมวด ทำตาปริบ ๆ กัดเล็บ กัดฟัน กระดิกเท้า กระสับกระส่าย บ่นบ่อย เป็นต้น
 2. ปฏิกริยาที่แสดงอารมณ์รุนแรง เช่น มีอาการตกใจ กลัว โด่เยิงอย่างรุนแรง ไม่ทำงานตามที่ครูสั่ง
 3. ปฏิกริยาที่แสดงออกเพื่อความเด่น ได้แก่ การก้าวร้าว ข่มขู่ ยกตนข่มท่าน การทำตนเป็นผู้นำหมู่ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เป็นหัวหน้าแก๊ง การอวดตัว เช่น อวดความมั่งมี อวดรู้ อวดฉลาด เป็นต้น
 4. จิตใจเลื่อนลอย วิตกกังวลในความไม่สมหวัง ฝันกลางวัน ไม่สนใจกิจกรรมส่วนรวม

5. ชอบหลงสังคม ไม่เข้าเพื่อนฝูง ชอบเก็บตัว ชอบอ่านหนังสือคนเดียวตลอดเวลา ไม่ยอมรับคำสรรเสริญ

6. เกิดความผิดปกติทางร่างกาย ได้แก่ ปวดศีรษะบ่อย ๆ เชื่องช้า นอนไม่หลับ ไม่ค่อยหิวอาหาร ท้องผูกบ่อย ๆ

7. มีลักษณะแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับวัย (Immaturity) เช่น ไม่สามารถทำงานตามลำพัง ชอบที่จะขอการแนะนำจากคนอื่นอยู่เสมอ ๆ ชอบโยนความผิดไปให้คนอื่น ชอบคบหาแต่เพื่อนเพศเดียวกัน แม้ย่างเข้าวัยรุ่นแล้วแต่ชอบเล่นเป็นเด็ก ๆ

ผดุง อารยะวิญญู (2542, หน้า 9) กล่าวถึงการสังเกตเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมว่า จะสังเกตได้จากพฤติกรรมต่อไปนี้ ฝ่าฝืนคำสั่งครู ฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน ทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน ล้อเลียนเพื่อความสนุกสนานของตัวเอง ชกต่อย และรังแกเพื่อนร่วมชั้นที่เล็กกว่า ส่งเสียงดังและเสียงหัวเราะเป็นที่น่ารำคาญ เคลื่อนไหวอยู่เสมอ อยู่หนึ่งไม่ได้ เหนงหงอย เศร้าซึม ชอบเก็บตัว เจ็บขริ้ม ไม่คุยกับใคร ขี้อาย ไม่กล้าสู้หน้า ไม่กล้าพูดคุยกับครูและปลีกตัวออกจากสังคม เด็กปกติบางคนอาจมีพฤติกรรมดังกล่าวนี้บ้าง แต่ไม่อาจถือว่าเป็นเด็กที่มีปัญหา จึงถือว่าเด็กมีปัญหา ก็ต่อเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมดังกล่าวเป็นประจำอยู่เสมอ แม้ครูจะว่ากล่าวตักเตือนก็ไม่เลิกพฤติกรรมนั้น ๆ

โสมรธรรม์ จันทระประภา (2542, หน้า 40) ได้สรุปปัญหาของเด็กวัยรุ่นอาจเกิดได้จาก 4 เหตุ กล่าวคือ 1) ความเปลี่ยนแปลงของร่างกายและอารมณ์ 2) สิ่งแวดล้อม ได้แก่ ภาวะทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางวัฒนธรรม และสื่อมวลชน 3) ความไม่เข้าใจกันระหว่างเด็กกับผู้ปกครองหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง 4) ขาดการดูแลแนะนำที่ดี ผู้ที่มีหน้าที่ดูแลเด็กรวมทั้งตัวเด็กวัยรุ่นเองควรได้ศึกษาปัญหาเหล่านี้ เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการและเพื่อประโยชน์ในการเลี้ยงดูอบรมเด็ก โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่น

การจัดการศึกษาในสถานศึกษาผู้เกี่ยวข้องกับวัยรุ่น อาทิเช่น ฝ่ายปกครอง ฝ่ายวิชาการ รวมถึงครูผู้สอนจึงควรต้องศึกษาทฤษฎีที่จะนำมาใช้กับวัยรุ่นเพื่อให้สนองความต้องการของวัยรุ่น และเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้เรียน เป็นงานหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้อย่างดี ทฤษฎีที่น่าสนใจ ได้แก่

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจท์

โสภณัท นุชนาด (2542, หน้า 72 - 73) กล่าวถึงทฤษฎีของเพียเจท์เกี่ยวกับจริยธรรม ดังนี้ เพียเจท์ (Piaget) ได้แบ่งขั้นตอนการพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคลไว้เป็น 3 ขั้น โดยเริ่มจากต่ำสุดไปหาสูงสุด โดยไม่มีการข้ามขั้น ดังนี้

1. ขั้นก่อนมีจริยธรรม (Pre - Moral Stage) เด็กจะมีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 1 ขวบ

เพียเจต์เชื่อว่าเด็กในระยะนี้ยังไม่มีความรู้ทางศีลธรรมจรรยาใด ๆ ทั้งสิ้น เด็กยังไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องศีลธรรมมาก่อน มีแต่ความเห็นแก่ตัว ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) ต้องการความสุขสบายส่วนตัว ไม่สนใจสวัสดิการ และความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเด็กยังเล็กเกินไป สถิติปัญญายังไม่พัฒนาเต็มที่ขาด ประสบการณ์และการปะทะสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ยังไม่สามารถมองการณ์ไกลได้

2. ขั้นมีจริยธรรม (Heteronymous) เด็กจะมีอายุระหว่าง 1 - 5 ปี เด็กจะเริ่มยึดหลักการของกฎเกณฑ์ เด็กวัยนี้เริ่มสนใจบุคคลรอบข้าง รู้ว่าจะต้องเชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ เช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ครู เป็นต้น เด็กจะยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้เพราะกลัวถูกทำโทษ ต้องปฏิบัติตามทั้ง ๆ ที่ไม่อยากปฏิบัติ และไม่ทราบว่าทำไมต้องปฏิบัติเช่นนั้น เด็กวัยนี้ยังไม่มีศีลธรรมเป็นของตัวเอง ไม่รู้จักยึดหยุ่นผ่อนปรนต่อกฎระเบียบต่าง ๆ เด็กจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างเอาจริงเอาจังโดยมีความคิดว่า กฎเกณฑ์นั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ละเมิดไม่ได้เปลี่ยนแปลงไม่ได้ การตัดสินใจในด้านศีลธรรมยังขึ้นอยู่กับผู้ใหญ่ โดยมากจริยธรรมของเด็กจะเกิดจากการบอกเล่าหรืออำนาจบังคับของผู้ใหญ่ เมื่อเด็กไม่ได้ทำตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ เขาจะรู้สึกผิด (Guilty) เด็กจะมีจริยธรรมในลักษณะที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น ไม่ได้คิดคำนึงถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือเหตุผล เด็กจะตัดสินใจตัดสินความผิดถูกจากสภาพที่เด็กมองเห็นมากกว่าเจตนาที่บุคคลตั้งใจจะทำ

3. ขั้นมีจริยธรรม (Autonomous Stage) เด็กจะมีอายุตั้งแต่ 6 ขวบขึ้นไป จนถึงผู้ใหญ่ เด็กวัยนี้จะมีจริยธรรมเป็นของตนเอง มีเหตุผลรู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง เริ่มคำนึงถึงเรื่องของความยุติธรรม ความเสมอภาค รู้จักนับถือซึ่งกันและกัน เคารพสิทธิของผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา เด็กวัยนี้จะตัดสินเหตุผลทางจริยธรรม โดยคำนึงถึงเจตนาภายในมากกว่าสิ่งที่เห็นจากภายนอก การพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กจะเป็นไปได้เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ อีกหลายอย่าง เช่น สถิติปัญญาของเด็ก วุฒิภาวะ ประสบการณ์ ขบวนการสังคมประจักษ์ ตัวแบบ (Model) ซึ่งหมายรวมถึงการอบรมสั่งสอนของบิดามารดาอีกด้วย

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของเพียเจต์ พบว่า จริยธรรมของบุคคลมีความสัมพันธ์กับหลาย ๆ องค์ประกอบ โดยเฉพาะ อายุ และสถิติปัญญา และการพัฒนาของบุคคลยังเป็นไปตามลำดับขั้น

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

สมพร สุทัศนีย์ (2544, หน้า 44 - 47) กล่าวถึงทฤษฎีของโคลเบอร์กเกี่ยวกับจริยธรรมดังนี้

โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ คือ

ระดับที่ 1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional Level) เป็นระดับที่เด็กพิจารณาถึงตนเองเป็นใหญ่ คือ พิจารณาผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ ระดับนี้แบ่งเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 จริยธรรมจากภายนอก (Heteronomous Morality) อายุ 2 - 7 ปี พิจารณาได้ 3 แนว คือ

1. อะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง สิ่งที่ต้อง คือ การไม่ประพฤติผิดกฎที่ทำให้ถูกลงโทษ เชื้อพึงเพื่อมิให้เกิดผลร้ายแก่ตน หลีกเลี่ยงการทำความเสียหายต่อบุคคลหรือทรัพย์สิน
2. เหตุผลในการทำสิ่งที่ถูก เพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษจากผู้มีอำนาจเหนือตน
3. ทักษะทางสังคม มีทักษะแบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ไม่ยอมรับรู้ทักษะของคนอื่นที่แตกต่างไปจากตน พิจารณาผลที่เกิดขึ้นทางกายมากกว่าทางจิต

ขั้นที่ 2 ขั้นปัจเจกชนนิยม ต้องการแลกเปลี่ยน (Instrumental Purpose and Exchange) อายุ 7 - 10 ขวบ พิจารณาได้ 3 แนวทาง คือ

1. อะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง สิ่งที่ต้อง คือ เชื้อพึงกฎเกณฑ์เมื่อมีคนต้องการให้เชื้อพึงทำสิ่งต่าง ๆ ตามความสนใจและความต้องการของตนเอง และต้องการให้คนอื่นทำเช่นนั้นด้วยความถูกต้องคือ ความยุติธรรม นั่นคือ การแลกเปลี่ยนที่เท่า ๆ กัน
2. เหตุผลในการทำสิ่งที่ถูก คือ จะทำในสิ่งที่สนองความต้องการและความสนใจของตนเอง แต่ในขณะเดียวกันก็ยอมรับว่าคนอื่นก็มีความต้องการและความสนใจเช่นเดียวกับตน
3. ทักษะทางสังคม มีทักษะแบบรูปธรรมของปัจเจกชนนิยม คือ ตระหนักว่าทุกคนมีความสนใจส่วนตัวที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมาย และความสนใจอาจขัดแย้งกันได้ ดังนั้น ความถูกต้องของแต่ละคนจึงอาจแตกต่างกัน

ระดับที่ 2 ระดับกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) แบ่งเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 3 ความคาดหวัง ความสัมพันธ์ และการยอมรับตามซึ่งกันและกัน (Mutual Interpersonal Expectations, Relationships and Interpersonal Conformity) อายุ 10 - 13 ปี พิจารณาได้ 3 แนว คือ

1. อะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง สิ่งที่ต้อง คือ การดำเนินชีวิตตามความคาดหวังของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดหรือมีบทบาทตามความคาดหวังที่บุคคลมีต่อกัน การประพฤติตนเป็นคนดีเป็นสิ่งที่สำคัญ ซึ่งหมายถึงการมีเจตนาดีและสนใจผู้อื่น รักษาสัมพันธ์ภาพต่อกัน เช่น ความไว้วางใจ เชื่อสัจย์ มีความนับถือและกตัญญูรู้คุณต่อกัน
2. เหตุผลในการทำสิ่งที่ถูก เพื่อต้องการเป็นคนดีในทัศนะของตนและผู้อื่นและเพื่อรักษากฎเกณฑ์ซึ่งเป็นมาตรฐานในการควบคุมความประพฤติ

3. ทักษะทางสังคม มีทักษะต่อการยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตระหนักในความรู้สึกร่วมกันของกลุ่ม ความตกลงและความคาดหวังของกลุ่ม ทำตามกฎเกณฑ์ที่เพื่อนในกลุ่มยอมรับ แต่ยังไม่เข้าใจกฎเกณฑ์ทั่วไปทางสังคม

ขั้นที่ 4 ระบบสังคมและมโนธรรม (Social System and Conscience) อายุ 13 - 16 ปี พิจารณาได้ 3 แนว คือ

1. อะไรคือสิ่งที่ถูก สิ่งที่ถูก คือ การทำตามหน้าที่อย่างสมบูรณ์ กฎหมายเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ ยกเว้นในกรณีที่ถูกกฎหมายนั้นขัดกับหน้าที่ทางสังคมที่กำหนดไว้แน่นอนแล้ว นอกจากนี้ สิ่งที่ต้องคือ การช่วยเหลือสังคม กลุ่ม และสถาบัน

2. เหตุผลในการทำสิ่งที่ถูก เพื่อจรรโลงให้สถาบันโดยรวมเป็นไปด้วยดี โดยไม่มีความแตกแยกในระบบ หรือปฏิบัติตามพันธะของบุคคลโดยอาศัยกฎแห่งมโนธรรมที่กำหนดไว้ตายตัว

3. ทักษะทางสังคม แยกทักษะทางสังคมออกจากข้อตกลงหรือแรงจูงใจส่วนบุคคล ทำตามบทบาทและกฎที่กำหนดไว้ และพิจารณาความสำคัญระหว่างบุคคลในสถานะต่างๆ ตามระบบของสังคม

ระดับที่ 3 ระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือการยึดถือหลักการ (Postconventional or Principle Level) อายุ 16 ปีขึ้นไป แบ่งเป็น 2 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 5 สัญญาสังคมหรืออรรถประโยชน์และสิทธิส่วนบุคคล (Social Contract or Utility and Individual Rights) พิจารณาได้ 3 แนว คือ

1. อะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง สิ่งที่ต้อง คือ การตระหนักว่าบุคคลมีค่านิยมและความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งค่านิยมและกฎเกณฑ์จะขึ้นอยู่กับกลุ่ม แม้กฎเกณฑ์จะไม่แน่นอนตายตัวก็ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะมันเป็นสัญญาทางสังคม ค่านิยมและสิทธิตายตัวบางอย่าง เช่น ชีวิตและเสรีภาพจะต้องยึดถือเอาไว้ไม่ว่าคนในสังคมจะมีความคิดเห็นอย่างไร

2. เหตุผลในการทำสิ่งที่ถูกคือ มีความสำนึกในกฎหมาย เพราะบุคคลได้มีสัญญาทางสังคมในอันที่จะออกกฎหมาย และปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อความสงบสุขของสังคม การตระหนักถึงการกระทำตามสัญญาเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก

3. ทักษะทางสังคม มีทักษะที่ไม่ถูกจำกัดโดยสังคมมีความตระหนักในค่านิยม และสิทธิว่ามีความสำคัญ และมาก่อนสังคมหรือสัญญาสังคม มีการบูรณาการข้อตกลง สัญญาอย่างเป็นปรนัยยอมรับว่าบางครั้งทักษะทางจริยธรรมและทางกฎหมายมีความขัดแย้งกัน และยากที่จะผสมผสานกันได้

ขั้นที่ 6 หลักจริยธรรมสากล (Universal Ethical Principles) พิจารณาได้ 3 แนว คือ

1. อะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง สิ่งที่ต้อง คือ การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมที่บุคคลได้

เลือกสรรเอง โดยเฉพาะกฎหรือสัญญาสังคมที่ถูกต้อง เพราะเป็นไปในแนวเดียวกับหลักการอยู่แล้ว เมื่อใดที่กฎหมายหักล้างหลักการ คนจะปฏิบัติตามหลักการ หลักการเหล่านี้เป็นหลักการสากล ที่ว่าด้วยความยุติธรรม ความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และความเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ ในฐานะปัจเจกชน

2. เหตุผลในการทำสิ่งที่ถูก เชื่อในความถูกต้องของหลักจริยธรรมสากล บุคคลต้องปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว

3. ทิศนะทางสังคม มีทิศนะทางจริยธรรมซึ่งถือว่าบุคคลเป็นจุดหมายปลายทางบุคคล ต้องปฏิบัติตามหลักการโดยไม่ต้องอาศัยผู้อื่น

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของโคลเบอร์ก พบว่า จริยธรรมของบุคคล ยังเป็นไปตามลำดับขั้นเช่นเดียวกับเพียเจต์

ทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของเจม อาร์ เรสต์

พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุญ (2547, หน้า 168 - 169) กล่าวถึงทฤษฎีของเจม อาร์ เรสต์ เกี่ยวกับจริยธรรม ดังนี้

เจม อาร์ เรสต์ (Jame R. Rest) ได้ศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรม โดยใช้แนวความคิดจากทฤษฎีของโคลเบอร์กเป็นพื้นฐานในการศึกษา เรสต์มีความเชื่อพื้นฐานว่า เหตุผลที่ใช้ในจรรยาวิพากษ์ของคนนั้นมีได้อยู่ในระดับเดียว แต่บุคคลแต่ละบุคคลสามารถใช้เหตุผลจรรยาวิพากษ์ได้มากกว่าหนึ่งขั้นพัฒนาการในการตัดสินใจปัญหาจริยธรรมแต่ละปัญหา โดยเรสต์ได้แบ่งเหตุผลทางจริยธรรมออกเป็น 6 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 การหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ (Punishment - Obedience Orientation) เป็นขั้นที่เด็กจะยึดถือพันธะที่มีต่อกัน (Obligation) ได้แก่ พันธะต่อผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดามารดา ครู เป็นใหญ่ เพื่อให้รอดพ้นจากการลงโทษจากผู้มีอำนาจเหล่านั้น

ขั้นที่ 2 การแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน (Instrumental Hedrism and Exchange) ในขั้นนี้พฤติกรรมจริยธรรมจะขึ้นอยู่กับวัตถุ รางวัล หรือการมีการตอบแทนในลักษณะที่เท่าเทียมกัน โดยทำให้ทั้งสองฝ่ายพึงพอใจ แลกเปลี่ยนกัน

ขั้นที่ 3 การให้ผู้อื่นยอมรับตน (Orientation to Approval and Personal Concordance) พฤติกรรมทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับการรักษาสัมพันธภาพอันดีต่อกัน เป็นพันธะทางจริยธรรม (Metal Obligation) รางวัลหรือสิ่งตอบแทนไม่มีความสำคัญเท่าการรักษาสัมพันธภาพอันดีของบุคคลใกล้ชิด

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติตามกฎหมาย และกฎเกณฑ์ของสังคม (The Law and Order Orientation) พฤติกรรมทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับทำให้เกิดความสมดุลในสังคมส่วนใหญ่ โดยสนับสนุนผู้นำปฏิบัติตามกฎหมายและกฎเกณฑ์ของสังคม

ขั้นที่ 5 การใช้หลักความคิดทางจริยธรรม (Principled Moral Thinking) พฤติกรรมทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม มีความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งอาจแบ่งเป็น 2 ขั้นย่อยได้ ดังนี้

ก. ขั้น 5A ได้แก่ การเห็นชอบและเข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคมโดยวิธีการแบบประชาธิปไตยยอมรับค่านิยมและความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคม

ข. ขั้น 5B ได้แก่ การมีอุดมคติในการสร้างสรรค์ให้สังคมอยู่ในสภาพที่เต็มไปด้วยความรักและสันติภาพ ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ มีเสรีภาพ ภราดรภาพและมีความเสมอภาคระหว่างสมาชิกของสังคม

ขั้นที่ 6 การใช้หลักความคิดขั้นสูง (Organized Principle) พฤติกรรมทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับความถูกต้องอันเป็นสากล ความยุติธรรมสำหรับมนุษยชาติ โดยอาจไม่ติดอยู่กับกฎเกณฑ์หรือประเพณีที่ยึดถือกันในสังคม บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้สามารถสร้างขอบเขตของพันธะและสิทธิอันยึดถือเป็นหลักสากลได้ด้วยตนเอง จากประสบการณ์ที่เขาเรียนรู้มาในสังคม แล้วจากกระบวนการสังคมประคองของเขา

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของเจม อาร์ เรสส์ พบว่า บุคคลใช้เหตุผลทางจริยธรรมหลายระดับในการตัดสินใจปัญหาทางจริยธรรม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory)

ทิสนา แชมมณี (2542, หน้า 8 - 9) กล่าวถึงทฤษฎีของอัลเบิร์ต แบนดูราเกี่ยวกับจริยธรรม ดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาดังสังคม พัฒนาขึ้นโดยนักจิตวิทยาชาวแคนาดา ชื่อ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) แบนดูรามองกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม กระบวนการนี้เริ่มต้นจากภายใน โดยยังไม่จำเป็นต้องมีการแสดงออก (Acquisition) แบนดูรา เชื่อว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเกิดจากการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งสามารถที่จะถ่ายทอดทั้งความคิดและการแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน และตัวแบบนี้ทำหน้าที่ 3 ลักษณะด้วยกันคือ อาจทำหน้าที่ส่งเสริมหรือยับยั้งการเกิดของพฤติกรรม หรือช่วยให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่ โดยตัวแบบนี้ อาจเป็นบุคคลจริง ๆ (Live Model) หรือตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Model) ได้แก่ ตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การ์ตูน หรือหนังสือนิยาย เป็นต้น การเรียนรู้จากตัวแบบนี้ประกอบไปด้วยกระบวนการ 4 กระบวนการ คือ กระบวนการตั้งใจ (Attentional Processes) กระบวนการเก็บจำ (Retention Process) กระบวนการทำ (Production Process) และ กระบวนการจูงใจ (Motivational Process) ซึ่งการเรียนรู้ในแต่ละกระบวนการจะเป็นไปอย่างไร ขึ้นกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล (Personal) ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม (Environment)

และปัจจัยทางพฤติกรรม (Behavior) นอกจากนี้ แบนดูราได้เสนอแนวคิดสำคัญอีก 2 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับการกำกับตนเอง (Self-Regulation) ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์สามารถที่จะควบคุมความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเอง เพื่อนำตนเองไปสู่จุดมุ่งหมายหรือผลที่ต้องการได้ และ แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) ซึ่งเชื่อว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองนั้นมีผลต่อการกระทำของบุคคล ผู้ที่รับรู้ว่าคุณภาพความสามารถก็จะแสดงความสามารถนั้นออกมา

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของอัลเบิร์ต แบนดูรา พบว่า บุคคลจะเกิดการเรียนรู้ได้ต้องใช้ทั้งวิธีทางตรงและทางอ้อมในการเรียนรู้เพื่อให้บุคคลรู้จักควบคุมพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม

การพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน

เรียม ศรีทอง (2542, หน้า 144) ได้อธิบายเกี่ยวกับการพัฒนา (Development) ว่าเป็นการกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตหรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เดิม และการพัฒนานั้น อาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือมนุษย์ก็ได้ กระบวนการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปในทางเจริญงอกงาม การพัฒนาบุคคลเป็นการพัฒนาการ 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ซึ่งการพัฒนาการจะเป็นไปตามลักษณะของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน การพัฒนาการได้รับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมและการเรียนรู้ การพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างและหน้าที่เป็นผลเนื่องมาจากมนุษย์จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา Evans and Murdoff (1989 อ้างถึงใน วุฒิพล สกลเกียรติ, 2542, หน้า 53) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การเรียนรู้ของมนุษย์มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่องเสมอ ตอบสนองความต้องการของตนเอง เกิดความพึงพอใจ หรือความสุข และสิ่งที่เราได้เรียนรู้มาตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบันซึ่งยังคงเรียนรู้ต่อไปอีกสิ่งเหล่านี้ คือ

1. การเรียนรู้ทักษะการเคลื่อนไหวของร่างกาย (Motor Skills)
2. การเรียนรู้พฤติกรรมที่เกิดจากอารมณ์ (Emotional Behavior)
3. การเรียนรู้เกี่ยวกับสังคม (Social Learning)
4. การเรียนรู้ภาษาและการเรียนรู้เพื่อสติปัญญา (Language and Intellectual Learning)
5. การเรียนรู้ความนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self - Concept)

ความหมายและระดับการพัฒนาการคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนอันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการ ในด้านการมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม บุคลิกลักษณะนิสัยที่ดีงาม

ดังนั้น สถานศึกษาแต่ละแห่งอาจกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาความต้องการ ตลอดจนวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการพัฒนาและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความต้องการของผู้ปกครอง ชุมชน และจากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน

ระดับการพัฒนาการคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีทางด้านจิตพิสัยของเครธ วิลและคณะ และทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของโคลเบอร์ก ซึ่งสมถวิล วิจิตรวรรณ, (2546, หน้า 15 - 16, 18 - 21) ได้สรุปไว้ ดังนี้

1. ทฤษฎีทางด้านจิตพิสัยของเครธ วิลและคณะ

บลูค และมาเซีย (Blook & Masia, 1964) ลำดับมโนภาพของการเกิดความรู้สึกหรือด้านคุณลักษณะ (Characteristics) เป็น 5 ขั้น ตั้งแต่ขั้นความรู้สึกที่มีความเข้มข้นไปสู่ความเข้มมากจนยึดติดเป็นลักษณะนิสัยที่มีคุณธรรมและจริยธรรมของคน ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละขั้น ดังนี้

1.1 ขั้นรับรู้ (Receiving) จัดเป็นการพัฒนาขั้นแรกที่สุด ในขั้นนี้บุคคลจะมีความรู้สึกเฉพาะอย่าง ซึ่งอาจจะแบ่งย่อยออกเป็นขั้นย่อย คือ ขั้นรับรู้ ได้แก่ การสังเกต รับรู้ ความแตกต่างของสิ่งเร้าที่มากกระทบ เช่น รับรู้ความแตกต่างของรูป รส กลิ่น เสียง เหตุการณ์ต่าง ๆ ขั้นตั้งใจรับ ได้แก่ การมีความตั้งใจฟังฟังต่อสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง เริ่มสะสมความรู้หรือประสบการณ์ในสิ่งเร้าเฉพาะอย่างนั้นแล้วนำมารวบรวมนหรือยอมรับเพื่อปฏิบัติ และขั้นย่อยสุดท้าย คือ ขั้นการเลือกสรรสิ่งที่รับมา ได้แก่ การเลือกรับเฉพาะอย่าง สนใจอ่านเฉพาะเรื่อง หรือเลือกตอบคำถามเฉพาะบางคำถาม เป็นต้น

1.2 ขั้นตอบสนอง (Responding) เป็นพัฒนาการขั้นสูงขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง ในขั้นนี้บุคคลไม่เพียงรับรู้สิ่งเร้าเท่านั้น แต่จะเริ่มมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น ในลักษณะ 3 ขั้นย่อย คือ ขั้นเต็มใจตอบสนอง เป็นการยินยอมปฏิบัติตามหลักการหรือกฎเกณฑ์ที่ได้รับรู้มา เป็นการยอมรับในสิ่งที่เขาได้รับรู้มา ขั้นตั้งใจตอบสนอง ขั้นนี้บุคคลเริ่มอาสาที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการกับผู้อื่นละอาจมีการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ขัดกับสิ่งที่เขาได้รับรู้มา ต่อไปคือ ขั้นพอใจจะตอบสนอง บุคคลจะเกิดความพอใจ หรือไม่พอใจต่อพฤติกรรมหรือการแสดงออกของผู้อื่นที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับสิ่งที่ได้รับรู้มา เป็นการเลือกแสดงตอบสนองต่อสิ่งเร้า

1.3 ขั้นเห็นคุณค่า (Valueing) บุคคลเริ่มเห็นคุณค่าประโยชน์ของสิ่งที่รับรู้และสิ่งที่ตอบสนองแล้ว เขาเริ่มยอมรับสิ่งที่ได้รับมาว่าสิ่งใดมีค่ามีความหมายต่อเขา และสิ่งใดที่ไม่มีค่าไม่มีความหมายต่อเขา เขาจะแสดงออกด้วยพฤติกรรมต่างๆ ตามขั้นตอนการพัฒนาย่อย คือ การยอมรับค่านิยม ได้แก่ พยายามเพิ่มพูนประสบการณ์ในสิ่งเร้านั้นๆ พยายามปฏิบัติตามบ่อยครั้งเข้า

การแสดงความนิยมในค่านิยม ได้แก่ การเข้าช่วยเหลือสนับสนุนร่วมมือในกิจกรรมที่ส่งเสริม
สิ่งที่เห็นด้วยและการเข้าร่วมงาน ได้แก่ การเข้าไปร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่เขาเห็นคุณค่า
และปฏิเสธคัดค้าน ได้แย้งขัดขวางการปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่เขาไม่เห็นคุณค่า

1.4 ขั้นจัดระบบ (Organization) เมื่อบุคคลพัฒนาคุณลักษณะมาถึงขั้นนี้ เขาจะพยายาม
ปรับตัวเองให้เข้ากับคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมที่เขายอมรับ และจะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง
ค่านิยม (Value) ที่เขาเห็นคุณค่าหลาย ๆ อย่างพร้อม ๆ กัน พยายามจัดลำดับค่านิยมเหล่านั้นและปรับตัว
ให้เข้ากับสิ่งต่าง ๆ ที่เขายอมรับนั้น ขั้นนี้ประกอบด้วย ขั้นย่อย 2 ขั้น คือ ขั้นสร้างความเข้าใจใน
ค่านิยม เขาจะแสดงออกโดยการเข้ากลุ่มอภิปราย ร่วมสร้างแนวคิด เปรียบเทียบพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง
กับพฤติกรรมนั้น ๆ และขั้นสร้างระบบค่านิยม เขาจะพยายามชักนำนักค่านิยมต่าง ๆ ที่เขายอมรับ
จัดลำดับค่านิยมเหล่านั้น สร้างแผน สร้างกฎเกณฑ์ ให้สอดคล้องกับสิ่งที่เขายอมรับและระบบ
ที่เขาสร้างขึ้น แล้วนำไปใช้กับตัวเองหรือพยายามชักชวนให้ผู้อื่นยอมรับระบบนั้น

1.5 ขั้นเกิดกิจนิสัย (Characterization) พัฒนาการขั้นจัดระบบนั้นเป็นการเริ่มต้นของ
การวางตัวหรือการยอมรับสิ่งที่บุคคลเห็นคุณค่ามาเป็นลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือ เมื่อการจัดระบบ
สำหรับตัวเองเข้ารูปเข้ารอยแล้ว บุคคลก็จะยึดถือระบบที่จัดนั้นเป็นของตนเอง แล้วปฏิบัติหรือ
ยึดถือต่อไป สิ่งนี้ เขา ก็จะแสดงออกตอบสนองในรูปแบบที่คงเส้นคงวา จนจัดได้ว่าเป็นลักษณะ
ประจำตัวของเขาในที่สุด ขั้นเกิดกิจนิสัยแบ่งเป็นขั้นย่อย 2 ขั้น คือ ขั้นสร้างข้อสรุป ได้แก่
การพยายามปรับปรุงระบบอยู่ในขั้นสมบูรณ์ในตัวตามแนวหรือระบบที่ตนเองต้องการ และ
ขั้นกิจนิสัย ได้แก่ การแสดงออกอย่างสม่ำเสมอ จนได้รับการยอมรับจากวงการหรือหมู่คณะว่าเป็น
เอกลักษณ์เฉพาะตัวของเขา ซึ่งเป็นเครื่องแสดงว่าได้เกิดคุณลักษณะเฉพาะนั้น ๆ ในตัวของบุคคลแล้ว

2. ทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์กยึดถือทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของเพียเจต์ (Piaget, 1967) ที่แบ่งพัฒนาการ
ทางปัญญาออกเป็นขั้น ๆ ละ 4 ระยะ มาเป็นหลักในการวัดทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมและ
ถือว่าพัฒนาการจริยธรรมเป็นผลของพัฒนาการทางปัญญา สรุปได้ ดังนี้

เด็กวัย 0 - 2 ขวบ ปัญญาความคิดอยู่ในขั้นต่ำเกินกว่าที่จะเข้าใจความถูกผิดของการกระทำ
เมื่อเข้าสู่ระยะที่ 2 อายุ 2 - 7 ปี เริ่มที่จะเข้าใจเกี่ยวกับความถูกผิดของการกระทำเมื่อเข้าสู่
ระยะที่ 3 อายุ 7 - 12 ปี เด็กสามารถติดตามหลักเหตุผลได้แต่จำกัดอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่ป็นรูปธรรม
เช่น จัดประเภทให้เป็นระบบได้ และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งที่ป็นรูปธรรมได้
เมื่อความคิดของเด็กในระยะที่ 2 และ 3 ยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของการนึกคิดเอาเองและการคิดเกี่ยวกับ
สิ่งที่ป็นรูปธรรม ความคิดเกี่ยวกับความถูกผิดจึงจำกัดอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่ป็นรูปธรรมเท่านั้น
ไม่สามารถเข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างเป็นระบบ โคลเบอร์กจัดอยู่ในระดับที่ 1 หรือระดับก่อน
กฎเกณฑ์สังคม (Preconventional Level)

ผู้ที่สามารถคิดในเชิงเหตุผลนามธรรมได้เป็นผู้ที่มีอายุประมาณ 12 ปีขึ้นไป สามารถเข้าใจบทบาทของบุคคล และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในสังคมอย่างเป็นระบบ จะตัดสินความถูกต้องของการกระทำของบุคคลต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ของสังคมได้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้องในการทำงานนี้จัดอยู่ในระดับที่ 2 คือ ระดับกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level)

สำหรับผู้ที่สามารถคิดเชิงตรรกได้เป็นอย่างดีอาจจะพัฒนาการรับรู้ของตนเองในระดับที่สูงขึ้นไปอีก อยู่ในระดับที่ 3 คือ ระดับสูงกว่ากฎเกณฑ์สังคม (Postconventional Level) ซึ่งสามารถตัดสินความถูกต้องเหมาะสมตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมแล้วไตร่ตรองด้วยตนเองว่าถูกต้อง ผู้ที่สามารถตัดสินความถูกต้องของการกระทำในระดับสูงนี้ต้องอาศัยปัญญาความคิดระดับสูง และเป็นผู้ที่ช่างคิดช่างสังเกต ผู้ที่จะวิพากษ์กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้ ต้องใช้เวลาอีกหลายปี จากเริ่มวัยรุ่นจนกระทั่งอายุอย่างน้อย 20 ปี จึงจะทำได้

ตามทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของโคลเบอร์ก พัฒนาการแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์สังคม ระดับที่ 2 กฎเกณฑ์สังคม และระดับที่ 3 สูงกว่ากฎเกณฑ์สังคม ในแต่ละระดับโคลเบอร์กยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ขั้น รวมเป็น 6 ขั้น (Piaget, 1967) เรียงตามลำดับ ดังนี้

ระดับที่ 1: ก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconventional Level)

ขั้นที่ 1: การลงโทษและการเชื่อฟัง

ก. สิ่งที่ถูก: - ต้องเชื่อฟัง ไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่มีการลงโทษ

- ไม่ทำความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน

ข. เหตุผล - เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2: เกล็ดกฎเกณฑ์นิยม การตอบสนองความต้องการ และการชำระ

แลกเปลี่ยน

ก. สิ่งที่ถูก - ทำตามกฎเกณฑ์เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองในปัจจุบัน

- ทุกคนทำในสิ่งที่จะตอบสนองความต้องการของตน

- ความยุติธรรมในการชำระแลกเปลี่ยน

ข. เหตุผล - การตอบสนองความต้องการของตนจำเป็นต้องคำนึงถึงความต้องการของ

ผู้อื่นด้วย

ระดับที่ 2: กฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level)

ขั้นที่ 3: ความคาดหวังทางสังคม ความสัมพันธ์ และการคล้อยตาม

ก. สิ่งที่ถูก - กระทำในสิ่งที่สังคมคาดหวัง

- มีความปรารถนาดีและอาทรต่อผู้อื่น

- ความไว้วางใจ ความรักดี ความเคารพ และความกตัญญู

- ข. เหตุผล - ต้องการเป็นคนดีในทรณะของตนและของบุคคลต่าง ๆ ในสังคม
 - ต้องการรักษากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคมเพื่อรักษาพฤติกรรมดีงามต่าง ๆ
 ให้คงอยู่

ขั้นที่ 4: ระบบสังคมและมโนธรรม

- ก. สิ่งที่ถูก - การปฏิบัติตามหน้าที่ของตน
 - กฎหมายต้องเป็นกฎหมาย ยกเว้นในกรณีที่ขัดกับหน้าที่ทางสังคมอื่น ๆ
 - การบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม กลุ่ม หรือสถาบัน
- ข. เหตุผล - เพื่อให้สถาบันต่าง ๆ ของสังคมดำรงอยู่ต่อไป
 - รักษา ระบบสังคมให้คงอยู่ ไม่พังทลาย

ระดับที่ 3: สูงกว่ากฎเกณฑ์สังคม หรือตามหลักการ (Post Conventional or Principle Level)

ขั้นที่ 5: สัญญาสังคมหรืออรรถประโยชน์และสิทธิส่วนบุคคล

- ก. สิ่งที่ถูก - การเข้าใจว่าบุคคลในสังคมต่างมีค่านิยมและความเห็นต่างกัน
 - การเข้าใจกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมว่าเกิดจากการตกลงกันของบุคคล
 ในสังคม
 - การปฏิบัติตามสัญญาสังคม
- ข. เหตุผล - เพื่อประโยชน์สุขและเพื่อพิทักษ์สิทธิของทุกคนในสังคม
 - ความรู้สึกผูกพันต่อสัญญาสังคมกับบุคคลต่าง ๆ

ขั้นที่ 6: หลักการจริยธรรมสากล (Universal Ethical Principles)

- ก. สิ่งที่ถูก - ทำตามหลักการทางจริยธรรมที่ตนเลือกเอง
 - กฎหมายและสัญญาสังคมที่ถูกต้องควรเป็นไปตามหลักการเหล่านี้
 - เมื่อกฎหมายขัดกับหลักการเหล่านี้จะต้องทำตามหลักการ
 - หลักการที่ถูกต้อง คือ หลักการสากลเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งได้แก่
 ความเสมอภาคในสิทธิของมนุษย์และการเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์
- ข. เหตุผล - หลักการจริยธรรมสากลเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักเหตุผล

การเกิดจริยธรรมตามทรณะของโคลเบิร์กนั้น จริยธรรมหรือความเข้าใจเกี่ยวกับ
 ความถูกต้อง มิได้เกิดจากการเรียนรู้ มิได้เกิดจากสังคมแวดล้อม แต่เกิดจากการคิดไตร่ตรองตาม
 เหตุผลของแต่ละบุคคล พัฒนาการของจริยธรรมเป็นผลของการสังเกตและการคิดไตร่ตรองของ
 บุคคล ผู้ที่ไม่ชอบสังเกตหรือไม่ชอบที่จะคิดไตร่ตรองพัฒนาการทางจริยธรรมก็ไม่เกิด แม้ว่า
 พัฒนาการทางปัญญาได้เข้าสู่ขั้นสูงแล้วก็ตาม ซึ่งโคลเบิร์กเชื่อเหมือนเพียเจต์ว่า พัฒนาการเป็นขั้น ๆ

จากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งตามลำดับอย่างแน่นอนตายตัว (Invariant) ดังนั้น จริยธรรมจึงพัฒนาเป็นขั้น ๆ จากขั้นต่ำกว่าไปสู่ขั้นสูงกว่าทีละขั้น ไม่มีการข้ามขั้น ไม่มีการสลับขั้น และไม่ว่าบุคคลจะเติบโตในสังคมใดหรือนับถือศาสนาใด ย่อมมีลำดับขั้นการพัฒนาของจริยธรรมที่เหมือน ๆ กัน เรียกชื่อว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางโครงสร้าง (Structural Development Theory) และทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive Development Theory)

การวัดและประเมินผลระดับจริยธรรมของบุคคล โคลเบอร์กใช้คำอธิบายสาเหตุของการตัดสินใจว่าสมควรหรือไม่เป็นข้อมูลสำคัญ เช่น ถามว่าการที่นักเรียนคนหนึ่งขโมยยาจากร้านขายยาเพื่อนำมารักษาโรคของคนที่กำลังป่วยหนัก เป็นการกระทำที่สมควรหรือไม่และทำไม คำตอบที่ได้มาถือเป็นการตัดสินทางจริยธรรม (Moral Judgment) และถือเป็นการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) ของผู้ตอบ โดยการเสนอเหตุการณ์ที่มีความลำบากใจในการตัดสินใจ (Moral Dilemma) ทำนองนี้หลาย ๆ เหตุการณ์ (แบบทดสอบของโคลเบอร์กมี 9 เหตุการณ์) ให้ผู้รับการทดสอบตัดสินและอธิบายเหตุผลของการตัดสินใจ ต่อจากนั้นผู้ทดสอบก็นำคำตอบมาจัดประเภทว่าเป็นคำตอบที่แสดงจริยธรรมในขั้นใดตามเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลประเภทนี้ไม่คำนึงการตัดสินทางจริยธรรมของผู้รับการทดสอบ แต่คำนึงถึงเหตุผลของการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว (สมถวิล วิจิตรวรรณ, 2546, หน้า 18 - 21) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตัวอย่างการจัดประเภทเหตุผลของการตัดสินใจทางจริยธรรม

การตัดสินใจทางจริยธรรมและเหตุผล	ขั้นจริยธรรม
นักเรียนผู้นั้นไม่ควรขโมย เพราะจะถูกจับและต้องติดคุก	1
นักเรียนผู้นั้นไม่ควรขโมย หากเขาต้องการให้แม่ตายเพื่อตนจะได้รับทรัพย์สินมรดก	2
นักเรียนผู้นั้นควรขโมย เพื่อรักษาแม่ซึ่งเป็นที่ยรักของเขา	3
นักเรียนผู้นั้นไม่ควรขโมย เพราะกฎหมายห้ามไว้ หากไม่มีการขโมยสังคมเราคงขาดความสุข	4
นักเรียนผู้นั้นไม่ควรขโมย เพราะเป็นการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น	5
การขโมยเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย แต่ในกรณีที่เป็นการขโมยเพื่อรักษาชีวิตมนุษย์จึงถูกต้องตามหลักจริยธรรม เพราะชีวิตของแม่ย่อมมีความสำคัญมากกว่าทรัพย์สิน	6

แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นเงื่อนไขที่ผู้เรียนทุกคนจะต้องได้รับการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด จึงจะได้รับการพิจารณาให้จบหลักสูตร โดยประเมินจากการที่ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรม ของสถานศึกษา รวมทั้งกิจกรรมในลักษณะอื่น ๆ เพื่อสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามที่หลักสูตรและสถานศึกษากำหนดใช้วิธีการประเมินหลากหลาย เช่น การสังเกต การบันทึก การรายงานพฤติกรรมจากผู้เกี่ยวข้อง การดูผลงาน การบันทึกความดี การรายงานตนเอง ของผู้เรียน แล้วทำการประเมินนักเรียนเป็นรายบุคคล

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่สถานศึกษากำหนดขึ้นสำหรับพัฒนาผู้เรียนเป็นกรณีพิเศษ เพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างเอกลักษณ์เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน เป็นการประเมินเชิงวินิจฉัย โดยสถานศึกษาและชุมชนของสถานศึกษา ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์สถานศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนครู ผู้ปกครอง และชุมชน โดยคณะกรรมการจะมีหน้าที่กำหนดแนวทางการพัฒนาการประเมิน เกณฑ์การประเมิน และแนวทางการปรับปรุงซ่อมเสริมผู้เรียน
2. คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาความจำเป็น และความต้องการของสถานศึกษาและชุมชน โดยคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้นอาจจะซ้ำหรือแตกต่างจากคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรหรือมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ช่วงชั้นได้
3. คณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กำหนดแนวทางการประเมิน เกณฑ์การประเมิน และแนวทางการปรับปรุงแก้ไขคุณลักษณะอันพึงประสงค์
4. คณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กำหนดกิจกรรมการพัฒนา ดังนี้

1. ระดับผู้ปฏิบัติ

ในการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น โรงเรียนกำหนดให้ผู้สอน ทุกรายวิชา ผู้รับผิดชอบงาน/ โครงการ/ กิจกรรม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่นอกเหนือจากครูผู้สอน รายวิชาต่าง ๆ ได้ดำเนินการ ดังนี้

- 1.1 ครูผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ทุกรายวิชา ให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาของตน โดยสอดแทรกคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาในคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่ง

ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น ๆ โดยให้ระบุไว้ในแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกแผน

1.2 ผู้รับผิดชอบงาน/ โครงการ/ กิจกรรม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้งกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมชุมนุมต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่นอกเหนือจากรายวิชาต่าง ๆ ให้ดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยระบุไว้ในแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.3 ผู้รับผิดชอบทั้ง ข้อ 1.1 และ 1.2 ดำเนินการพัฒนาพร้อมกับประเมินผลและปรับปรุงผู้เรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อแสดงพัฒนาการของผู้เรียน บันทึกร่องรอยหลักฐานการประเมินและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เมื่อเสร็จสิ้นภาคเรียน/ ปลายปี หรือสิ้นโครงการ/ กิจกรรม ให้มีการประเมินและสรุปผลบันทึกลงใน แบบ ปค.1 และระบุ จุดเด่น จุดด้อย ของผู้เรียนแต่ละคน ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ พร้อมแนบข้อมูลบันทึกหลักฐานร่องรอยการประเมินและปรับปรุงประกอบส่งให้คณะกรรมการของกลุ่มสาระการเรียนรู้ของตนเอง ได้ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์

1.4 คณะกรรมการแต่ละกลุ่มสาระรวบรวมผลการประเมินทั้งหมด และสรุปผลการประเมินลงในใบ แบบ ปค.2 ส่งคณะกรรมการประเมินคุณลักษณะของสถานศึกษาที่ได้รับการแต่งตั้งเพื่อดำเนินการต่อไป

2. ระดับคณะกรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา

ให้มีการประเมินและตัดสินผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนทุกภาคเรียน/ปี โดยสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินและตัดสินผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ระดับชั้นละ 3 - 5 คน ดำเนินการ ดังนี้

2.1 คณะกรรมการทุกระดับชั้น ศึกษาและทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของเกณฑ์การประเมินระดับคุณภาพ ตลอดจนแนวทางการประเมินที่สถานศึกษากำหนดไว้

2.2 คณะกรรมการประเมินแต่ละระดับชั้นนำผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากผู้ปฏิบัติใน ข้อ 1 มาร่วมกันพิจารณาผลการประเมิน และข้อมูลจากการบันทึกร่องรอยหลักฐานที่แนบมาเป็นรายบุคคลเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แล้วตัดสินผลการประเมิน สรุปผลการประเมินบันทึกลงใน แบบ ปค.3 ระบุจุดเด่นจุดด้อยของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ส่งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการเห็นชอบ และเสนอผู้บริหารอนุมัติผลการประเมิน

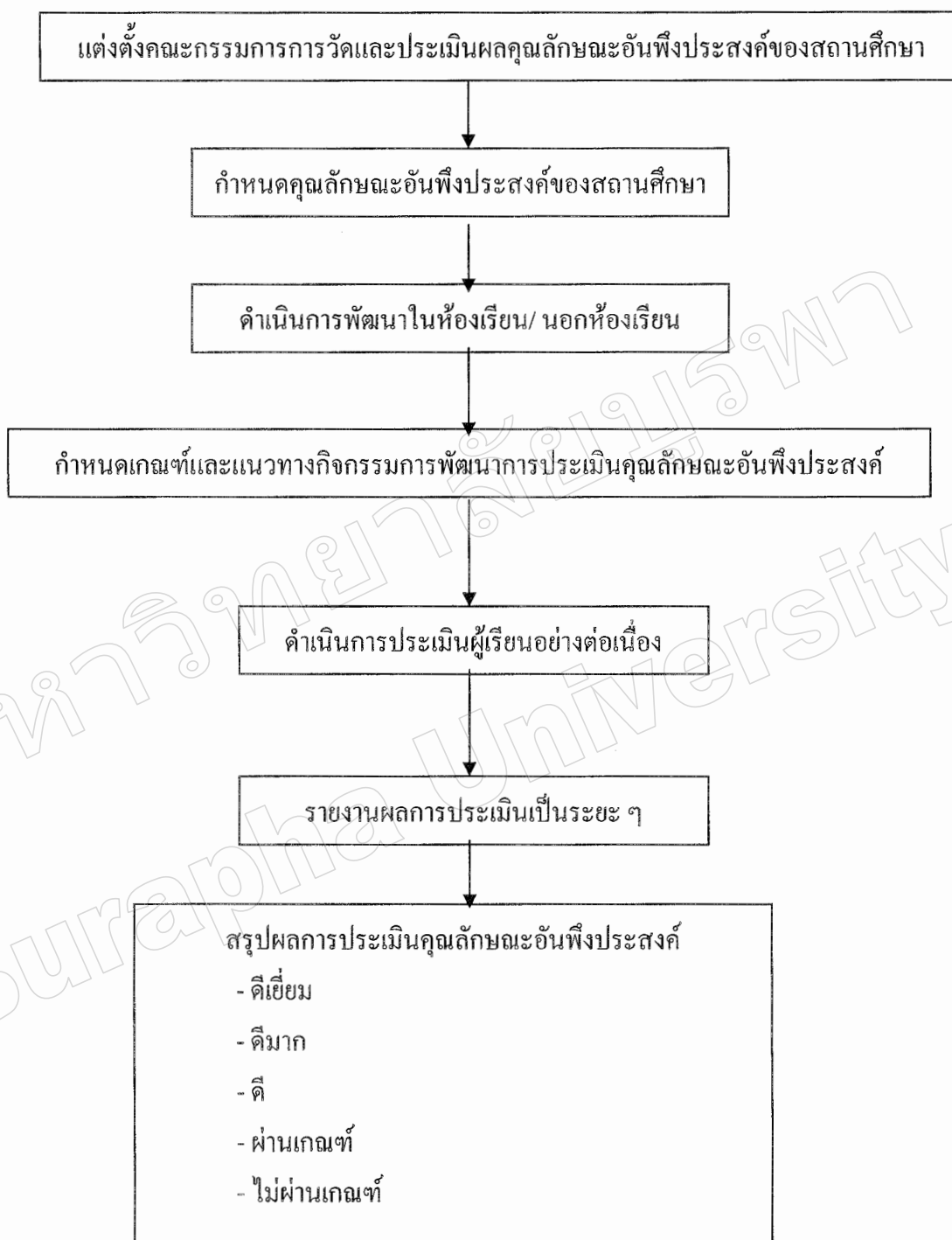
2.3 กรณีที่คณะกรรมการไม่สามารถตัดสินผลการประเมิน เนื่องจากข้อมูลไม่เพียงพอ ให้คณะกรรมการขอข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้รับผิดชอบ จนสามารถตัดสินผลการประเมินได้

2.4 นายทะเบียนนำผลการตัดสินมาดำเนินการจัดทำ ปพ.4 และหลักฐานการศึกษาอื่นที่เกี่ยวข้อง และประกาศให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบต่อไป

5. ผู้สอนหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม เลือกรูปแบบการประเมินและใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งในและนอกห้องเรียน การสัมภาษณ์ การบันทึกเหตุการณ์ การรายงานตนเอง ฯลฯ ทั้งนี้จะต้องเหมาะสมกับกิจกรรมและคุณลักษณะที่จะประเมิน

6. การประเมินการผ่านช่วงชั้น/ จบหลักสูตร ให้คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการ นำผลการประเมินรายปี มาร่วมพิจารณาและตัดสินผลการผ่านช่วงชั้น/ จบหลักสูตร สรุปผลการประเมินการผ่านช่วงชั้น/ จบหลักสูตร

สรุปการพัฒนาและการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ควรดำเนินการโดยคณะกรรมการวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา ทั้งนี้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานตามแนวทางต่อไปนี้

ภาพที่ 2 แนวทางการพัฒนาและการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

กรณีที่มีผู้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ต้องได้รับการซ่อมเสริมพัฒนาด้วยวิธีการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนา เช่น เข้าค่ายคุณธรรม ทำกิจกรรมความดี เป็นต้น เมื่อได้รับการซ่อมเสริมแล้วถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน

ทั้งนี้สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ นิยาม ตัวชี้วัดและระดับ

คุณภาพ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ นิยาม ตัวบ่งชี้ และระดับคุณภาพ

เมื่อสถานศึกษากำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์แล้ว จะต้องให้นิยาม หรือความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น ๆ กำหนดตัวชี้วัดและให้ความหมายระดับคุณภาพแต่ละระดับ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ไว้ในจุดหมายของหลักสูตรเป็นข้อแรก คือ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ และกำหนดให้สถานศึกษาได้สร้างหลักสูตรสถานศึกษาด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้เป็นหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นไปตามความต้องการจำเป็นของชุมชนท้องถิ่นของตนเอง โดยที่สถานศึกษาจะต้องร่วมกับชุมชนกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์มาเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความจำเป็นของชุมชน และท้องถิ่น และกำหนด เป็นเกณฑ์การจบหลักสูตรข้อหนึ่งในทุกช่วงชั้น คือ ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

โค้งพัฒนาการ

การวิเคราะห์โดยใช้โมเดลสมการโครงสร้าง ซึ่งโมเดลที่ได้รับความนิยมและใช้กันมาก และเป็นโมเดลที่ดีที่สุดในการศึกษาการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ โมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝง (Latent Growth Curve Model) (Stoolmiller, 1995, p. 105 อ้างถึงใน อวยพร เรืองตระกูล, 2544, หน้า 33) ซึ่งมีแนวคิดว่าจะเน้นการวัดแต่ละครั้ง เป็นคะแนนรวม ที่ประกอบด้วย คะแนนเริ่มต้น อัตราพัฒนาการ และคะแนนความคลาดเคลื่อนในการวัด โดยที่องค์ประกอบรวมทั้งแฝงอยู่ในคะแนนการวัดแต่ละครั้ง คือ คะแนนเริ่มต้นและอัตราพัฒนาการ ส่วนคะแนนความคลาดเคลื่อนในการวัดเป็นองค์ประกอบเฉพาะของการวัดแต่ละครั้ง คะแนนที่เปลี่ยนแปลงไปจะต้องมีความสัมพันธ์กับระยะเวลาอย่างเป็นระบบ อย่างน้อยก็ในช่วงของการศึกษา

โมเดลอีกโมเดลที่นิยมใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลระยะยาว คือ โมเดลซิมเพิลิกซ์ หรือ โมเดลออโตรีเกรสซีฟ (Autoregressive) เนื่องจากทั้งโมเดลซิมเพิลิกซ์และ โมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝงนิยมใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลระยะยาว Bollen and Curran (2004) จึงได้บูรณาการ

ทั้งสองโมเดลเข้าด้วยกันและพัฒนาโมเดลขึ้นมาใหม่ เรียกว่า โมเดลออโตรีเกรสซีฟที่มีตัวแปรแฝง พัฒนาการ (Autoregressive Latent Trajectory Model, ALT) โดยมีแนวคิด คือ คะแนนการวัดในครั้งที่สองเป็นต้นไป เป็นคะแนนรวม ที่ประกอบด้วย คะแนนเริ่มต้น อัตราพัฒนาการ และคะแนนความคลาดเคลื่อนในการวัด โดยที่องค์ประกอบรวมที่แฝงอยู่ในคะแนนการวัดแต่ละครั้ง (ครั้งที่สองเป็นต้นไป) คือ คะแนนเริ่มต้นและอัตราพัฒนาการ ส่วนคะแนนความคลาดเคลื่อนในการวัดเป็นองค์ประกอบเฉพาะของการวัดแต่ละครั้ง โดยที่การวัดครั้งหนึ่งจะส่งผลต่อการวัดในครั้งถัดไป ส่วนการวัดครั้งแรกให้เป็นตัวแปรที่กำหนดมาก่อน (Predetermined)

นอกจากนี้ยังมีโมเดลที่น่าสนใจอีกโมเดลหนึ่งที่ สมถวิล วิจิตรวรรณ พัฒนาขึ้นในปี พ.ศ. 2543 คือ โมเดลกึ่งซิมเพล็กซ์ที่มีตัวแปรแฝงพัฒนาการ โดยประยุกต์โมเดลกึ่งซิมเพล็กซ์ ให้มีตัวแปรแฝงพัฒนาการเพิ่มเข้ามา แนวคิดของโมเดลกึ่งซิมเพล็กซ์ที่มีตัวแปรแฝงพัฒนาการ (Quasi - Simplex Latent Growth Model) คือ คะแนนจริงของการวัดแต่ละครั้งได้รับอิทธิพลจากคะแนนจริง 2 ส่วน คือ คะแนนจริงของการวัดครั้งก่อนหน้า และคะแนนพัฒนาการจริงที่เพิ่มขึ้นจากคะแนนจริงของการวัดครั้งก่อน ดังนั้น พัฒนาการที่แท้จริงได้จากค่าเฉลี่ยของคะแนนพัฒนาการของการวัดทุกครั้ง สำหรับคะแนนเริ่มต้นที่เป็นคะแนนจริงได้จากคะแนนจริงจากการวัดครั้งแรก ทั้งคะแนนเริ่มต้นที่แท้จริงและอัตราพัฒนาการที่เป็นคะแนนจริงเป็นองค์ประกอบรวมของคะแนนจริงหรือผลการสอบแต่ละครั้ง (สมถวิล วิจิตรวรรณ, 2543, หน้า 12)

พัฒนาการของการใช้โมเดลตัวแปรแฝง

พัฒนาการของการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงเริ่มมีความก้าวหน้ามากขึ้นตามพัฒนาของระบบคอมพิวเตอร์ มีนักสถิติหลายคนคิดวิธีการสร้างตัวแปรปฏิสัมพันธ์ขึ้นมาหลายโมเดล การพัฒนาโมเดลที่มีรูปแบบแตกต่างกันมีวัตถุประสงค์เพื่อลดข้อจำกัดของการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรแฝงซึ่งมีประเด็นข้อจำกัด ดังนี้

1. ความคลาดเคลื่อนในการวัดของตัวแปรสังเกต เป็นปัญหาทั้งในการวิเคราะห์โดยใช้ตัวแปรสังเกต (เช่น การวิเคราะห์ถดถอย) และการวิเคราะห์โดยใช้ตัวแปรแฝง สำหรับการวิเคราะห์โดยใช้ตัวแปรสังเกตนั้นการที่ตัวแปรสังเกตแต่ละตัวมีความเชื่อมั่นต่ำจะส่งผลให้ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยที่ได้มีความลำเอียงและไม่คงที่ ตัวแปรผลคูณในการวิเคราะห์ถดถอยแบบมีเงื่อนไขที่มีความเชื่อมั่นต่ำจะส่งผลให้ผลการวิเคราะห์มีความลำเอียงเพิ่มขึ้นไปอีก ส่งผลให้การประมาณค่าผลของปฏิสัมพันธ์มีค่าต่ำกว่าความเป็นจริง และอำนาจการทดสอบปฏิสัมพันธ์ต่ำ สำหรับวิธีการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงจะมีปัญหาที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ ในการวิเคราะห์ตัวแปรแฝงความลำเอียงที่เกิดจากความคลาดเคลื่อนในการวัดตัวแปรสังเกตจะเป็นส่วนหนึ่งของโมเดลการวัดในตัวแปรแฝง นอกจากนี้ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจการทดสอบก็มีอยู่ในการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ใน

ตัวแปรแฝงเช่นกัน กล่าวคือ อำนาจการทดสอบจะลดลงเมื่อตัวแปรสังเกตมีความเชื่อมั่นต่ำ จากที่ได้กล่าวมาเนื่องจากตัวแปรสังเกตที่มีความเชื่อมั่นต่ำจะส่งผลกระทบต่อความเที่ยงตรงของผลการวิเคราะห์ที่ได้จากตัวแปรสังเกตนั้น ดังนั้น การวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์โดยใช้ตัวแปรแฝงจึงควรเลือกตัวแปรสังเกตที่มีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นสูงด้วย

2. ความสัมพันธ์ไม่เป็นเชิงเส้นตรงของค่าพารามิเตอร์ เนื่องจากการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ตามแนวคิดของเคนนีและจอร์จ ต้องมีการสร้างตัวแปรผลคูณขึ้นเพื่อเป็นตัวบ่งชี้ในโมเดลการวัด และได้เสนอว่าต้องสร้างตัวแปรผลคูณในทุกคู่ของตัวแปรสังเกตระหว่างตัวแปรแฝง แต่การสร้างตัวแปรผลคูณ ทำให้ค่าสัมประสิทธิ์องค์ประกอบที่ได้มีความสัมพันธ์ไม่เป็นเชิงเส้นตรง และทำให้ค่าความคลาดเคลื่อนมีความซับซ้อน

3. เป็นเรื่องเกี่ยวกับค่าเฉลี่ยตัวแปรแฝง (Mean Structure) วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมในสมการเชิงโครงสร้าง มักจะมีข้อตกลงที่ว่าตัวแปรสังเกตและตัวแปรแฝงต้องเป็นตัวแปรปรับให้ค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์ (Centered Variable) ซึ่งอยู่ในรูปค่าการเบี่ยงเบนจากค่าเฉลี่ย (Mean Deviation Form) ตัวแปรแฝงจึงมีค่าคาดหวังเป็นศูนย์ พัฒนาการขั้นแรก ๆ จึงกำหนดคุณลักษณะเฉพาะให้ตัวแปรในโมเดลทั้งหมดเป็นตัวแปรปรับให้ค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์ แต่ไม่แน่ว่าตัวแปรผลคูณตัวแปรแฝงจะมีค่าคาดหวังเป็นศูนย์ไปด้วย การละเลยปัญหานี้เป็นการกำหนดคุณลักษณะของแบบจำลองที่ไม่ถูกต้อง (Misspecification) ซึ่งจะก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าขึ้น ตัวอย่างของการกำหนดคุณลักษณะของแบบจำลองที่ผิดพลาด ในกรณีที่เป็นการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้างที่ตัวแปรต้น และตัวแปรเงื่อนไข

4. การวิเคราะห์สมการโครงสร้างเชิงเส้นตรงที่ไม่มีตัวแปรผลคูณนั้น การแปลงสเกลของตัวแปรทำนาย (เช่น การเพิ่มค่าคงที่ให้กับตัวแปรทำนาย) จะไม่ส่งผลต่อค่าพารามิเตอร์ในโมเดลโครงสร้าง และรูปแบบเชิงโครงสร้างของสมการ (Path Diagram's Structure) อย่างไรก็ตาม ความไม่แปรเปลี่ยนของรูปแบบเชิงโครงสร้างจะเกิดความผิดพลาดในโมเดลปฏิสัมพันธ์ การแปลงคะแนนโดยการเพิ่มค่าคงที่จะสร้างอิทธิพลรบกวนให้กับค่าสัมประสิทธิ์ของโมเดลโครงสร้าง

5. การแจกแจงของตัวแปรไม่เป็นโค้งปกติโมเดลปฏิสัมพันธ์ตัวแปรแฝงเกี่ยวข้องกับการสร้างผลคูณในสมการเชิงโครงสร้าง ถึงแม้ว่าตัวบ่งชี้ทุกตัวในทุกตัวแปรแฝงและตัวแปรแฝงเองจะมีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ การแจกแจงของปฏิสัมพันธ์ก็อาจจะไม่เป็นโค้งปกติ โดยเฉพาะการแจกแจงไม่เป็นโค้งปกติของตัวแปรผลคูณจะยิ่งสูงขึ้นหากความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปรแฝง และตัวแปรเงื่อนไขแฝงมีค่าสูงขึ้น ซึ่งการแจกแจงไม่เป็นโค้งปกติของตัวแปรผลคูณขนาดอิทธิพลของปฏิสัมพันธ์ และความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนจากการทำนาย จะส่งผลให้ระดับการแจกแจงไม่เป็นโค้งปกติของตัวแปรแฝงภายในสูงขึ้น เนื่องจากตัวแปรผลคูณเป็น

องค์ประกอบหนึ่งของสมการเชิงโครงสร้างแบบมีปฏิสัมพันธ์ เมื่อการแจกแจงของตัวแปรผลคูณไม่เป็นโค้งปกติ การแจกแจงของตัวแปรภายในจึงไม่เป็นโค้งปกติเช่นกัน

แนวคิดในการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ด้วยตัวแปรแฝง

พัฒนาการของแนวคิดการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ตัวแปรแฝง ได้พัฒนาขึ้นเพื่อลดข้อจำกัดตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น มาร์ช (Marsh, 2004) ได้สรุปวิธีการประมาณค่าปฏิสัมพันธ์ด้วยตัวแปรแฝงได้เป็น 5 กลุ่มคือ 1. วิธีการกำหนดค่าพารามิเตอร์ (Constrained Approach) 2. วิธีประมาณค่าแบบกำลังสองน้อยที่สุดสองขั้นตอน (Two - Stage Least Squares (2SLS)) 3. วิธีการกำหนดค่าพารามิเตอร์บางส่วน (The Generalized Appended Product Indicator (GAPI) Approach) 4. วิธีการไม่กำหนดค่าพารามิเตอร์ (Unconstrained Approach) และ 5. วิธีการไม่กำหนดค่าผลคูณ

1. วิธีการกำหนดค่าพารามิเตอร์ เป็นวิธีที่ต้องมีการกำหนดค่าความสัมพันธ์แบบไม่เชิงเส้นตรง (Nonlinear Constraints) ในการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์องค์ประกอบและความแปรปรวนที่เกี่ยวข้องกับเทอมปฏิสัมพันธ์ โดยทั่วไปแล้ว ค่าพารามิเตอร์บางตัวจะถูกกำหนดให้เป็นค่าคงที่ (เช่น 0.0) และให้ค่าอื่น ๆ ยังคงถูกประมาณค่าเหมือนเดิม การกำหนดค่าเหล่านี้อยู่บนพื้นฐานข้อตกลงเบื้องต้นที่ว่าตัวแปรแฝงทุกตัวมีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ ในทุกโมเดลที่เสนอในกลุ่มนี้มาจากพื้นฐานแนวคิดของ เคนนีและจัดด์ (Kenny & Judd, 1986) ทั้งสิ้น เช่น วิธีสร้างผลคูณหลายตัวบ่งชี้ (Multiple Indicator Maximum Likelihood Approach) ของ เจกการ์ด และแวน (Jaccard & Wan, 1995) วิธีสร้างผลคูณหนึ่งตัวบ่งชี้ (Single Indicator Maximum Likelihood Approach) ของ จอห์นสคอก และแยง (Joreskog & Yang, 1996) วิธีของปิง (Ping, 1996) และวิธีของอัลจินาและมอลเดอร์ (Algina & Moulder, 2001) เป็นต้น

วิธีการสร้างผลคูณหลายตัวบ่งชี้ของเจกการ์ด และแวน (Jaccard & Wan, 1995) ต้องสร้างตัวแปรผลคูณจากตัวบ่งชี้ทุกตัวในโมเดล ซึ่งเป็นวิธีที่ยุ่งยากซับซ้อน โดยเฉพาะเมื่อตัวบ่งชี้ในแต่ละตัวแปรแฝงมีจำนวนมากขึ้น นอกจากนี้ในโมเดลของ เจกการ์ดและแวน ไม่มีการกำหนดค่าเฉลี่ยตัวแปรแฝงซึ่งเป็นการกำหนดคุณลักษณะที่ผิดพลาดตามข้อจำกัดที่สาม

เพื่อลดความซับซ้อนของการกำหนดค่าผลคูณตามโมเดลของปิง (Ping, 1996) ได้เสนอวิธีการ 2 ขั้นตอนเพื่อลดความซับซ้อนขึ้น ขั้นตอนแรกประมาณค่าโมเดลโดยไม่มีตัวแปรผลคูณและทำการสร้างตัวแปรสังเกตผลคูณ และคำนวณค่าสัมประสิทธิ์องค์ประกอบและความคลาดเคลื่อนของตัวแปรผลคูณ ขั้นตอนที่สอง กำหนดค่าสัมประสิทธิ์ในขั้นตอนที่หนึ่งให้เป็นค่าคงที่และทำการประมาณค่าอิทธิพลของปฏิสัมพันธ์ในโมเดลโครงสร้าง วิธีการนี้เหมือนกับโมเดลของเจกการ์ดและแวน ที่ต้องใช้ตัวแปรที่ปรับให้ค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์ ไม่มีการกำหนดค่าเฉลี่ยตัวแปรแฝงและมีข้อตกลงเกี่ยวกับการแจกแจงเป็นโค้งปกติ

อัลจินา และ โมลเดอร์ (Algina & Moulder, 2001) ได้ปรับปรุงโมเดลของ จอเรสกอค และ แอง โดยให้ตัวบ่งชี้ของตัวแปรต้นทุกตัวเป็นตัวแปรปรับให้ค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์และมีค่าเฉลี่ยตัวแปรแฝง โมเดลของอัลจินาและ โมลเดอร์ จะเหมือนกับของ จอเรสกอคและแอง ทุกประการ ยกเว้นการทำให้ ตัวแปรสังเกตเป็นตัวแปรปรับให้ค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์ โดยทำให้คะแนนตัวแปรสังเกตลบกับค่าเฉลี่ย

การทำตัวแปรให้เป็นตัวแปรปรับให้ค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์ดังกล่าวทำให้โมเดลมีโอกาสที่จะประมาณค่าได้สูงกว่าโมเดลของ จอเรสกอคและแอง (Algina & Moulder, 2001)

2. วิธีประมาณค่าแบบกำลังสองน้อยที่สุดสองขั้นตอน (Bollen & Paxton, 1998)

เป็นการใช้วิธีการประมาณค่าแบบถดถอยสองขั้นตอนที่ไม่ต้องมีข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการแจกแจงเป็นโค้งปกติเหมือนกับการประมาณค่าแบบเมกซ์มัมไลท์ลีสต์ แต่จากการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการประมาณค่า พบว่า การประมาณค่าโดยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดสอง ขั้นตอนมีอคติสูงและมีอำนาจการทดสอบต่ำกว่าโมเดลทางเลือกอื่น ๆ (Moulder & Algina, 2002)

3. วิธีการกำหนดค่าพารามิเตอร์บางส่วน วอลและอเมมียา (Wall & Amemiya, 2001)

กล่าวว่า ในบรรทัดสุดท้ายของเมตริกซ์ความแปรปรวนร่วมในสมการ ถูกกำหนดขึ้นจากข้อตกลงเบื้องต้นที่ว่าตัวแปรแฝงภายนอก มีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ จากการศึกษาของ วอลและอเมมียา พบว่า การประมาณค่าปฏิสัมพันธ์ตามแนวทางการกำหนดค่าพารามิเตอร์ เมื่อข้อมูลกระจายไม่เป็นโค้งปกติจะทำให้เกิดการประมาณค่าที่มีอคติอย่างเป็นระบบ จากปัญหาดังกล่าว วอลและอเมมียา จึงเสนอวิธีกำหนดค่าพารามิเตอร์เพียงบางส่วน โดยประมาณค่า (Free) ค่าความแปรปรวนร่วมในสมการที่ 8 แต่ยังคงกำหนดค่าพารามิเตอร์อื่น ๆ ให้เป็น 0 เหมือนเดิม

วิธีนี้จะใช้ได้ดีกว่าวิธีการกำหนดค่าพารามิเตอร์เมื่อตัวแปรแฝงภายนอก และ องค์ประกอบเฉพาะของตัวแปรสังเกตแจกแจงไม่เป็นโค้งปกติ (Marsh, 2004)

4. วิธีการไม่กำหนดค่าพารามิเตอร์ มาร์ช (Marsh, 2004; Martin & Marsh, 1999)

ได้เสนอโมเดลวิธีการประมาณค่าปฏิสัมพันธ์แบบมีตัวแปรแฝงโดยไม่ต้องกำหนดค่าพารามิเตอร์ขึ้น โดยคัดแปลงจากวิธีการของอัลจินาและ โมลเดอร์ (Algina & Moulder, 2001) โดยสร้างตัวแปรปรับให้ค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์ และใช้ค่าผลคูณของตัวแปรปรับให้ค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์เพื่อกำหนดตัวบ่งชี้ของตัวแปรปฏิสัมพันธ์แฝง แต่ไม่มีการกำหนดค่าพารามิเตอร์แบบไม่เป็นเส้นตรงเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างค่าผลคูณตัวบ่งชี้และองค์ประกอบตัวแปรแฝงปฏิสัมพันธ์ ยกตัวอย่างเช่น หลังจากการกำหนดให้ตัวบ่งชี้ของตัวแปรแฝงภายนอก (x) เป็นตัวแปรปรับให้ค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์ สามารถประมาณค่าได้ ซึ่งตรงกันข้ามกับวิธีการกำหนดค่าพารามิเตอร์แบบดั้งเดิมที่ค่าพารามิเตอร์ที่เกี่ยวข้องกับผลคูณของตัวบ่งชี้ จะถูกกำหนดค่าทั้งหมดในรูปของค่าพารามิเตอร์อื่น ๆ ในโมเดล ดังนั้นการประมาณค่าวิธีการนี้ไม่ต้องการกำหนดค่าพารามิเตอร์เหมือนในสมการ 11 เมื่อตัวแปร

แฝงภายนอกมีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรแฝง มีค่าเท่ากับ 0 เพราะเป็นจริงสำหรับโมเดลที่ใช้ตัวแปรปรับให้ค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์ จากการกำหนดลักษณะเฉพาะของวิธีไม่กำหนดค่าพารามิเตอร์ดังที่ได้กล่าวมา การประมาณค่าจึงสามารถทำได้ง่ายกว่าวิธีการกำหนดค่าพารามิเตอร์ และผลการประมาณค่ายังมีความแข็งแกร่งถึงแม้ว่าการแจกแจงของข้อมูลจะไม่เป็นโค้งปกติเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการกำหนดค่าพารามิเตอร์เพราะไม่ต้องอาศัยข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการแจกแจงเป็นโค้งปกติของตัวแปรที่ต้องกำหนดค่าพารามิเตอร์ขึ้น (Marsh, 2004)

5. วิธีการไม่กำหนดค่าพารามิเตอร์ จอเรสกอก และแยง (Joreskog & Yang, 1996) ได้กล่าวไว้ว่า ถึงแม้ว่าตัวแปรภายนอกแฝงทั้งสองตัวจะมีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ แต่การแจกแจงของตัวแปรแฝงของตัวแปรแฝงจะไม่เป็นโค้งปกติ ดังนั้นการประมาณค่าปฏิสัมพันธ์ตัวแปรแฝงจึงฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นของการประมาณค่าโดยวิธีแมกซ์ิมัมไลก์ลิฮูด เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ไคลท์และมูสบรูเกอร์ (Klein & Moosbrugger, 2000) จึงได้เสนอวิธีการที่เรียกว่า Latent Moderated Structural (LMS) Equations ซึ่งได้แนวคิดพื้นฐานจากการวิเคราะห์การแจกแจงหลายตัวแปรของการผสมผสานเวกเตอร์ตัวบ่งชี้ (Multivariate Distribution of the Joint Indicator Vector) ซึ่งใช้วิธีเหมือนกับการแจกแจงเป็นโค้งปกติแบบไฟไนต์มิกเซอร์ (Finite Mixture of Normal Distributions) และการวิเคราะห์ที่นำเอาการแจกแจงที่ไม่เป็นโค้งปกติของตัวแปรแฝงที่แสดงถึงปฏิสัมพันธ์มาพิจารณาด้วย เนื่องจากวิธี LMS ไม่ฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระจายเป็นโค้งปกติเหมือนกับวิธีการอื่น ๆ จึงคาดว่าผลการประมาณค่าจะมีความถูกต้องมากกว่าวิธีการอื่น ๆ ที่เสนอมาก่อนหน้านี้ (Marsh, Wen, & Hau, 2004) วิธี LMS ได้ถูกปรับปรุงโดย ไคลน์ (Klein & Muthen, 2007; Klein, 2006) เรียกว่าวิธี Quasi - Maximum Journal Likelihood (QML) วิธีการนี้ให้ผลการประมาณค่าใกล้เคียงกับวิธี LMS เพียงแต่การคำนวณมีความยุ่งยากน้อยกว่า (Marsh, 2004) และ วิธี LMS มีข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับตัวแปรแฝงทั้งตัวทำนาย และเศษเหลือทุกตัวต้องมีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ แต่ใน QML มีข้อตกลงเบื้องต้นให้ฟังก์ชันของค่าเฉลี่ยและความแปรปรวนของตัวแปรแฝงที่เป็นตัวทำนาย และเศษเหลือทุกตัวมีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วลักษณะของค่าเฉลี่ยและความแปรปรวนของตัวแปรแฝงอาจจะเป็นค่าประมาณที่ดี ถึงแม้ว่า ตัวทำนายและเศษเหลือมีการแจกแจงไม่เป็นโค้งปกติ (Klein & Muthen, 2007) อย่างไรก็ตามผลการศึกษาของ ดิมิทรุค (Dimitruk, 2007) และ ไคลน์ และมูวเทิน (Klein & Muthen, 2007) พบว่าในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่พอ เช่น เกิน 400 คนขึ้นไป การประมาณค่าของทั้งวิธี QML และ LMS ให้ผลการประมาณค่าที่ไม่ลำเอียง และการประมาณค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานมีความถูกต้องใกล้เคียงกัน แต่ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างมีขนาดเล็กกว่า 400 การประมาณค่าโดยวิธี QML จะให้ผลการประมาณค่าที่ถูกต้องมากกว่าวิธี LMS

นอกจากนี้ความแตกต่างอีกประการหนึ่งของ *QML* และ *LMS* กับวิธีการอื่น ๆ คือ ในวิธีการอื่น ๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะใช้รูปแบบผลคูณตามแนวทางของเคนนี่และจัตต์ ในการสร้างสมการเพื่อประมาณค่าปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง แต่ในวิธีการ *QML* ใช้รูปแบบ ยกกำลังสอง (Quadratic Forms) ซึ่งโมเดลปฏิสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นจากการกำหนดคุณลักษณะของ เคนนี่และจัตต์ (ตัวแปรผลคูณ) จะเป็นกรณีเฉพาะของโมเดลรูปแบบยกกำลังสอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

พรพิพัฒน์ เพิ่มผล (2545) ได้ทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ลักษณะจริยธรรมวิชาชีพของ นักศึกษาศาสตร์สถาบันราชภัฏ สร้างรูปแบบการพัฒนานิสิตนักศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรม วิชาชีพของนักศึกษาศาสตร์สถาบันราชภัฏและเปรียบเทียบผลการพัฒนาลักษณะจริยธรรมวิชาชีพ ของนักศึกษาศาสตร์ ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงบรรยายและกึ่งทดลอง โดยสร้างแบบสอบถาม ลักษณะจริยธรรมวิชาชีพของนักศึกษาศาสตร์ สถาบันราชภัฏ และนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นนักศึกษาคู ชั้นปีที่ 1 - 4 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 396 คน จากสถาบันราชภัฏทั่วประเทศ ผลการวิจัย พบว่า

1. ลักษณะจริยธรรมวิชาชีพของนักศึกษาศาสตร์สถาบันราชภัฏ พบว่า นักศึกษา ทุกชั้นปี ด้านวินัยและความซื่อสัตย์อยู่ในขั้นตอบสนอง ส่วนด้านความอดทน ความเมตตา ความศรัทธาในวิชาชีพครู ความขยันหมั่นเพียร ความประหยัด และความยุติธรรม อยู่ในขั้น เห็นคุณค่าตามแนวคิดของแครทวอล (Kratwohl)

2. การเปรียบเทียบผลการพัฒนา พบว่า

- 2.1 นักศึกษาที่เข้ารับการอบรมโดยวิธีการกระจำจ่านิยมและการฝึกปฏิบัติ มีคะแนนเฉลี่ยลักษณะจริยธรรมวิชาชีพแตกต่างกับกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านความมีวินัย ด้านความอดทน ความรับผิดชอบ ความเมตตา ความศรัทธาในวิชาชีพครู ความขยันหมั่นเพียร ความประหยัด ความซื่อสัตย์ และความยุติธรรม

- 2.2 นักศึกษากลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยลักษณะจริยธรรมวิชาชีพหลังการอบรม แตกต่างกับก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านความมีวินัย ด้านความอดทน ความรับผิดชอบ ความเมตตา ความศรัทธาในวิชาชีพครู ความขยันหมั่นเพียร ความประหยัด ความซื่อสัตย์ และความยุติธรรม

พิมพ์มาส รังสรรค์สฤษฎ์ (2545) นำโครงการต่าง ๆ มาดำเนินการในปีการศึกษา 2543 เพื่อป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมสิริวัณวรี 2 สงขลา

พบว่า พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน ทั้งในส่วนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่รุนแรงและส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นทุกรายการ อีกทั้งพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่รุนแรงแต่ส่งผลกระทบต่อนักเรียนและสังคม ลดลงเหลือในอัตราส่วนที่ต้องพัฒนาไม่มากนัก ส่วนในด้านการประเมินการมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนพบว่า หลังการดำเนินงานมีค่าร้อยละสูงสุดร้อยละ 78.50 และการประเมินตนเองของนักเรียนในด้านการมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษ พบว่า ผลการประเมินตนเองระดับการปฏิบัติของนักเรียน อยู่ในระดับ 3 ขึ้นไป หมายความว่า นักเรียนปฏิบัติเองโดยไม่ต้องมีใครสั่งหรือเตือน สามารถปฏิบัติเองจนเป็นนิสัยเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นได้

ยูพาวดี วงษ์เพ็ญ (2545) จากรายงานการวิจัย เรื่อง การปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2544 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาถึงการปฏิบัติตนทางจริยธรรม 7 ด้าน คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสุภาพอ่อนน้อม ความกตัญญูกตเวที ความตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย และความกล้า ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหงมีการปฏิบัติทางจริยธรรมตามการรับรู้ภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายด้าน เรียงลำดับได้ดังนี้ ด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความสุภาพ อ่อนน้อม และด้านความกล้า และมีการปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ในระดับพอใช้ คือ ด้านความตรงต่อเวลา ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความมีวินัย และเมื่อพิจารณากิจกรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง จำแนกเป็นรายด้านและรายข้อ พบว่า กิจกรรมประจำสัปดาห์ตามโครงการของโรงเรียนที่นักเรียนเข้าร่วมมาก คือ โฮมรูม และประชุมสวดสัปดาห์ ส่วนกิจกรรมที่เข้าร่วมปีละครั้งตามโครงการของโรงเรียน พบว่า ส่วนใหญ่ทุกกิจกรรมนักเรียนเข้าร่วม เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมระหว่างกลุ่มที่เข้าร่วมกับกลุ่มที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมพบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 ในด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความกล้า ความตรงต่อเวลา และด้าน ความมีวินัย ส่วนทางด้านความกตัญญูกตเวทีและด้านความสุภาพอ่อนน้อม พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จําริญ รัตนบุรี (2546) ได้ทำรายงานการดำเนินการป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนทุ่งสงวิทยา จังหวัดนครศรีธรรมราช ในปีการศึกษา 2544 - 2545 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำนวน 450 คน ผู้ปกครอง นักเรียน 450 คน ครูอาจารย์ 35 คน รวม 935 คน โดยใช้กระบวนการบริหารโรงเรียนเชิงระบบ พบว่า พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่ไม่รุนแรง ผลปรากฏว่านักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้นทุกรายการ ส่วนพฤติกรรม

ที่ไม่พึงประสงค์ที่รุนแรง ที่ส่งผลกระทบต่อนักเรียนและสังคมลดลง ส่วนระดับความพึงพอใจของนักเรียน ผู้ปกครอง และครูอาจารย์ ที่มีผลต่อการดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนมีระดับความพอใจอยู่ในระดับมาก ส่วนผลการประเมินตนเองของนักเรียนเกี่ยวกับการมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน พบว่า นักเรียนปฏิบัติโดยไม่ต้องมีผู้อื่นสั่งหรือคอยเตือนให้ปฏิบัติและผลการประเมินตนเองของนักเรียนในการประเมินการมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดีปราศจากสิ่งเสพติด พบว่า นักเรียนปฏิบัติโดยไม่ต้องมีผู้อื่นสั่งหรือคอยเตือนให้ปฏิบัติและผลการประเมินตนเองของนักเรียนด้านการมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ประเมินโดยนักเรียน ครู และผู้ปกครองอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินพฤติกรรมนักเรียนโดยใช้แบบประเมิน SDQ พบว่า มีนักเรียนกลุ่มปกติร้อยละ 87.73 กลุ่มเสี่ยงร้อยละ 11.30 และกลุ่มช่วยเหลือร้อยละ 9.9

นพดล เทียนเพิ่มพูล (2546) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้นักเรียนนายร้อยตำรวจ รูปแบบวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามความคิดเห็นของนักเรียนนายร้อยตำรวจและนายตำรวจฝ่ายปกครอง เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนนายร้อยตำรวจเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้นักเรียนนายร้อยตำรวจและรูปแบบวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนนายร้อยตำรวจ ชั้นปีที่ 1 - 4 ปีการศึกษา 2546 จำนวน 294 คน และนายตำรวจฝ่ายปกครองในสังกัดกองกำกับการ 1 และ 2 กองบังคับการปกครอง โรงเรียนนายร้อยตำรวจ จำนวน 32 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสำหรับนายร้อยตำรวจ และแบบสัมภาษณ์สำหรับนายตำรวจฝ่ายปกครอง ผลการวิจัย พบว่า

1. ความคิดเห็นของนักเรียนนายร้อยตำรวจเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้นักเรียนนายร้อยตำรวจและรูปแบบวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คุณธรรมที่ควรปลูกฝังอยู่ในระดับสูงสุดคือ เป็นผู้ที่มีสัจจะและความจริงใจ และระดับต่ำสุดคือเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย จริยธรรมที่ควรปลูกฝังอยู่ในระดับสูงสุดคือ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ และระดับต่ำสุดคือ ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

2. ชั้นปีที่ศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้นักเรียนนายร้อยตำรวจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. อายุ ภูมิลำเนา อาชีพบิดา อาชีพมารดา รายได้ครอบครัว และเหตุผลของการมาเป็นตำรวจที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้นักเรียนนายร้อยตำรวจแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. เหตุผลของการมาเป็นตำรวจแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. อายุ ภูมิถิ่นอาศัย อาชีพบิดา อาชีพมารดา รายได้ครอบครัวที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. ความคิดเห็นของนายตำรวจฝ่ายปกครองเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้นักเรียนนายร้อยตำรวจ คุณธรรม ได้แก่ ความยุติธรรม ความไม่ประมาท ความอดทนและอดกลั้น การมีระเบียบวินัย จริยธรรม ได้แก่ ความเมตตากรุณา ความขยันหมั่นเพียร การเสียสละ ความสามัคคี

สุดใจ บุญอารีย์ (2546) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาผลการฝึกความสามารถด้านการรู้คิดและความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี จำนวน 281 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมรวม 4 กลุ่ม ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การฝึกการรู้คิด การฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม สถานภาพส่วนตัว 2 ด้านและจิตลักษณะ 5 ด้าน ตัวแปรตาม ได้แก่ เหตุผลเชิงจริยธรรมและทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมซึ่งวัดผลทันทีหลังการฝึกและวัดหลังการฝึก 6 เดือน การทดลองรูปแบบ Pretest - Posttest Control Group Design โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนตามทางและการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัย พบว่า

1. เมื่อวัดผลทันทีหลังการฝึก พบว่า การฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรมได้ผลดีต่อตัวแปรตาม คือ เหตุผลเชิงจริยธรรมและทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมมากกว่าการฝึกการรู้คิด

2. นักศึกษาที่ได้รับผลดีที่สุดในการฝึกทั้งสองด้าน คือ นักศึกษาหญิง ทั้งในการวัดทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว

3. ตัวทำนายสำคัญของเหตุผลเชิงจริยธรรมมี 4 ตัว ได้แก่ การรู้คิดทั้งสูงและต่ำ เพศหญิง สุขภาพจิตที่ดี และการหยั่งลึกทางสังคมสูง ซึ่งสามารถร่วมกันทำนายได้ถึง 50.6% ส่วนตัวทำนายทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรม พบว่า มีตัวทำนายสำคัญ 3 ตัว คือ การหยั่งลึกทางสังคมสูง เพศหญิง และสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งสามารถร่วมกันทำนายจิตลักษณะดังกล่าวได้ถึง 57.9%

เพชรรัตน์ มีสมบุญพันธุ์พูนสุข (2546) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาทัศนคติต่อจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับความเข้าใจ ความชอบ และการปฏิบัติต่อหลักธรรมในพุทธศาสนา ผลการวิจัย พบว่า

1. นักศึกษามีระดับความรู้ความเข้าใจต่อจริยธรรมในการดำเนินชีวิตโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเข้าใจมากและมีระดับความชอบต่อจริยธรรมในการดำเนินชีวิตโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับชอบมาก

2. นักศึกษามีระดับพฤติกรรมต่อจริยธรรมในด้านการเรียนและการทำกิจกรรมโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางและมีระดับพฤติกรรมต่อจริยธรรมในด้านสังคมโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับประพจน์บ่อยครั้ง

3. ค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติต่อจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาทั้งเพศชายและเพศหญิงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า ระดับทัศนคติต่อจริยธรรมในการดำเนินชีวิตทุกด้านของนักศึกษาเพศหญิงสูงกว่านักศึกษาเพศชาย

4. เมื่อจำแนกตามสาขาวิชา พบว่า ค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติต่อจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาอย่างน้อย 2 สาขาวิชาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. เมื่อจำแนกตามชั้นปี พบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ของค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติต่อจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาในแต่ละชั้นปี

6. เมื่อจำแนกนักศึกษาตามเกรดเฉลี่ยสะสม พบว่า ค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติต่อจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาอย่างน้อย 2 เกรดเฉลี่ยสะสมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักศึกษาที่มีเกรดเฉลี่ยสะสม 3.50 ขึ้นไปมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และระดับทัศนคติของนักศึกษาที่มีเกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 2.00 มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

อภิรัตน์ ไชยอนันต์ (2546) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาค่านิยมและการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมจริยธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของเยาวชนรุ่นใหม่ ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2545 และมีอายุไม่เกิน 25 ปี จากสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน และเป็นผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 22 ราย โดยกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้สัมภาษณ์แบบกำหนดโควตาตามสัดส่วนประชากรของแต่ละสถาบัน ผลการวิจัย พบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในระดับมาก โดยมีการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ประการ ประกอบด้วย การมีความรู้สึกละอายในการกระทำผิด การมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และการปฏิบัติตนด้านความสุจริต การปฏิบัติตนด้านจริยธรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ประการ ประกอบด้วย การตอบแทนบุญคุณของผู้ให้อุปการะ การไม่ลักทรัพย์ และการไม่เบียดเบียนชีวิตและร่างกายของผู้อื่น และค่านิยมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ประการ ประกอบด้วย การเคารพบูชาและถำนึกในพระคุณของพระรัตนตรัย การเห็นคุณค่าของตนเองด้านการประพฤติดี และการมีความขยันหมั่นเพียรมีมานะอดทน

2. กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมและจริยธรรมในระดับมาก และมีความต้องการในการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับค่านิยมในระดับปานกลาง
3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาในระดับมากทุกปัจจัย ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และกลุ่มเพื่อน
4. ความสัมพันธ์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลการปฏิบัติตนตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาด้านคุณธรรม จริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
5. ความสัมพันธ์รายปัจจัย ปรากฏว่าทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
6. กลุ่มตัวอย่างหญิงมีค่าเฉลี่ยของจริยธรรมและค่านิยมสูงกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
7. กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุน้อยมีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมต่ำกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

งานนิตย สิริพงษ์ (2547, หน้า 69 - 70) ได้วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนพระวิสุทธิวงศ์ อำเภอคำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า

1. การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของครูโรงเรียนพระวิสุทธิวงศ์ อำเภอคำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ในด้านการจัดการเรียนการสอนและด้านการจัดกิจกรรมเสริม เกี่ยวกับความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยรวมของแต่ละด้านอยู่ในระดับดีมากและเมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่องของแต่ละด้าน พบว่า ทุกเรื่องอยู่ในระดับมากเช่นกัน
2. เจตคติของครูที่มีต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของครูในเรื่องความกตัญญูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของครูโดยรวมและเป็นรายเรื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. ผลการอภิปรายกลุ่ม สรุปได้ว่า นักเรียนมีความพอใจในการเรียนการสอนที่มีบูรณาการจริยธรรมในรายวิชาต่างๆ การจัดบรรยากาศให้เหมือนบ้านและอุทยานการศึกษา การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของครูเป็นสิ่งที่ดี ขอบกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมมากกว่าการเรียนจริยธรรมในชั้นเรียน เช่น คำขวัญจริยธรรม กิจกรรมในวันสำคัญทางวัฒนธรรม ประเพณีและศาสนา เป็นสิ่งที่พวกเขาได้ลงมือกระทำ แสดงออก ได้ประสบการณ์และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

ฟามุ่ย เรื่องเลิศจนุญ (2549, หน้า 5) ข้อค้นพบจากงานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน พบว่า ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ไม่ได้เป็นหลักประกัน ที่จะช่วยสร้างความก้าวหน้าในเรื่องคุณธรรม และจริยธรรมของคน แต่ในทางตรงกันข้ามความเจริญ อาจเข้ามามีส่วนร่วมสร้างปัญหาสังคม และปัญหาทางศีลธรรม สภาพการณ์การดำเนินชีวิตของคนไทยทุกวันนี้ เป็นการดำรงชีพที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ผนวกกับการซึมซับวัฒนธรรม จากต่างชาติก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยมและทัศนคติ คนจึงมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น จนยอมใช้ทุกวิถีทางเพื่อมุ่งแสวงหาผลประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงหลักคุณธรรม และจริยธรรม

วันเพ็ญ เคนสันเทียะ (2549) การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยสารพัดช่างอุดรธานี ปีการศึกษา 2549 การรายงานครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรายงาน ผลการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนนักศึกษา และรายงานผลสัมฤทธิ์กิจกรรม การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยสารพัดช่างอุดรธานี ปีการศึกษา 2549 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร 5 คน ครูผู้สอน 30 คน นักเรียน นักศึกษา 536 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 571 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบประเมินคุณลักษณะดี เก่ง และมีความสุข ของนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยสารพัดช่างอุดรธานี และแบบประเมินผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรม การพัฒนาคุณลักษณะดี เก่ง และมีความสุข ของนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยสารพัดช่างอุดรธานี มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ตั้งแต่ .32 - .82 ค่าความเชื่อมั่น ทั้งฉบับเท่ากับ .81 และมีค่าอำนาจ จำแนกรายข้อ ตั้งแต่ .31 - .89 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ ตั้งแต่ .80 - .86 ตามลำดับ สถิติที่ใช้ใน การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ผลการพัฒนาพบว่า

1. ผลการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นักศึกษา โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงอันดับระดับการปฏิบัติจากมากไปหาน้อย คือ คุณลักษณะด้านมีความสุข คุณลักษณะด้านเก่ง และคุณลักษณะด้านดี เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

1.1 ระดับการปฏิบัติตามคุณลักษณะด้านดี ของนักเรียน นักศึกษา อยู่ในระดับมาก ทุกข้อ ระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ การยอมรับ การกระทำของตน

1.2 ระดับการปฏิบัติตามคุณลักษณะด้านเก่ง ของนักเรียน นักศึกษา อยู่ในระดับ มากทุกข้อ ระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ สามารถรวบรวมข้อมูล ระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ ความสามารถในการวางแผน

1.3 ระดับการปฏิบัติตามคุณลักษณะด้านมีความสุข ของนักเรียน นักศึกษา อยู่ใน ระดับมากทุกข้อ ระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ รู้จักปฏิบัติตนเพื่อป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ระดับ การปฏิบัติต่ำสุด คือ ออกกำลังกายสม่ำเสมอและเหมาะสมกับวัย

2. ผลสัมฤทธิ์กิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นักศึกษา โดยรวมและเป็นรายกิจกรรม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรม พบว่า

2.1 กิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะด้านดี ระดับผลสัมฤทธิ์สูงสุด คือ กิจกรรมเดินทางไกล อยู่ค่ายพักแรมลูกเสือวิสามัญ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดกิจกรรมการผจญภัย รองลงมา คือ กิจกรรมสุภาพบุรุษ สุภาพสตรี เยาวชนอาชีวศึกษา ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความร่วมมือของ ครู อาจารย์ นักเรียนนักศึกษา

2.2 กิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะด้านเก่ง ระดับผลสัมฤทธิ์สูงสุด คือ กิจกรรมพัฒนา นวัตกรรม เทคโนโลยี สิ่งประดิษฐ์คนรุ่นใหม่ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ควบคุมกิจกรรมนี้ต่อเนื่อง เป็นประจำทุกปี รองลงมา คือ กิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาไทยให้กับนักเรียน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความเหมาะสมของระยะเวลาการจัดกิจกรรม

2.3 กิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะด้านมีความสุข ระดับผลสัมฤทธิ์สูงสุด คือ กิจกรรม ปัจฉิมนิเทศนักศึกษาหลักสูตรปวช. ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศ มีความเหมาะสม รองลงมาคือ กิจกรรมส่งเสริมนักเรียนนักศึกษาให้มีรายได้ระหว่างเรียน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความเหมาะสมการแต่งตั้งบุคลากรผู้รับผิดชอบ และ กิจกรรมพิธีมอบ ประกาศนียบัตรผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตร ปวช. ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนนักศึกษา เห็นความสำคัญของกิจกรรม

สจ๊ด กระจำ (2550) รายงานการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยใช้นวัตกรรม กลุ่มเพื่อนรัก เพื่อนเตือน โรงเรียนวัดใหม่เกตุงาน เป็นการสรุปผลการดำเนินงาน และการใช้ นวัตกรรม กลุ่มเพื่อนรัก เพื่อนเตือน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน (2) เพื่อดำเนินการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนตามคุณลักษณะ 5 ด้าน คือ ด้านการมีสัมมาคารวะ ด้านการมี ระเบียบวินัย ด้านการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ และด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น (3) เพื่อศึกษาผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนจากการใช้นวัตกรรมกลุ่มเพื่อนรัก เพื่อนเตือน ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนโรงเรียนวัดใหม่เกตุงานชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 จำนวน 132 คนและผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 จำนวน 132 คน ค่าสถิติที่ใช้ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ผลการศึกษา พบว่า

(1) สภาพปัญหาการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณา เป็นรายด้านเรียงตามลำดับระดับการพัฒนาจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ ด้านการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านการมีระเบียบวินัย และด้านการมีสัมมา คารวะ (2) การดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียน พบว่า มีผลการพัฒนาหลังการใช้

นวัตกรรมการกลุ่มเพื่อนรัก เพื่อนเตือน โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ ด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และด้านการมีระเบียบวินัย (3) การเปรียบเทียบผลการพัฒนา ก่อนและหลังการใช้นวัตกรรม พบว่า นักเรียนผ่านการประเมินเพิ่มขึ้นทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าการใช้นวัตกรรมการกลุ่มเพื่อนรัก เพื่อนเตือน พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ตามคุณลักษณะ 5 ด้าน มีการพัฒนาที่ดีมากขึ้น

ทิพนงค์ รัชนิลดาจิต (2552) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินผลนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยผู้บริหารและครู โรงเรียนคาทอลิกในเขตกรุงเทพมหานครตามแนวคิดการประเมินแบบเสริมพลัง การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลผู้บริหารและครูในการประเมินผลคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนคาทอลิกในเขตกรุงเทพมหานคร ตามแนวคิดการประเมินแบบเสริมพลัง กลุ่มตัวอย่างในระยะที่ 1 คือ ผู้บริหารและครู โรงเรียนคาทอลิกในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 370 คน ระยะที่ 2 ผู้บริหารและครู โรงเรียนนักบวชคาทอลิก จำนวน 335 คน ระยะที่ 3 และ 4 คือ ครูผู้รับผิดชอบโครงการคุณธรรมของโรงเรียนพระแม่มาลีสาธุประดิษฐ์ จำนวน 12 คน การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสอบถาม การบันทึกข้อมูล และการวิเคราะห์เอกสารการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติอนุมาน ได้แก่ การทดสอบด้วยค่าที ผลการวิจัย พบว่า

1. ผู้บริหารและครู โรงเรียนคาทอลิกดำเนินการประเมินผลด้านคุณธรรมจริยธรรมต่อเนื่องในเรื่องการประเมินคุณลักษณะด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นอัตราสูงที่สุด และไม่ได้ดำเนินการในเรื่องการกำหนดมาตรฐาน/ ตัวบ่งชี้/ เกณฑ์ด้านคุณธรรมจริยธรรมสูงที่สุด
2. ผู้บริหารและครู โรงเรียนคาทอลิกมีความต้องการและจำเป็นด้านการรายงานคุณภาพการประเมิน/การจัดหาเอกสารที่รายงานความก้าวหน้าอย่างมากที่สุด
3. การพัฒนากลยุทธ์เพื่อปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายให้บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนรายงานคุณภาพการประเมินโครงการคุณธรรม หลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01
4. ทักษะการเขียนรายงานคุณภาพการประเมินโครงการคุณธรรมของบุคลากร อยู่ในระดับดีมาก

พนม บุญยืน (2552) ได้ศึกษา การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยการอาชีพปราสาท อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ตามโครงการหารายได้ระหว่างเรียน การศึกษา การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยการอาชีพปราสาท อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ตามโครงการหารายได้ระหว่างเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผล

การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นักศึกษา ในเรื่องการมีระเบียบวินัย มีสัมมาคารวะ ความซื่อสัตย์ สุจริต รู้จักประหยัด อดออม มีเมตตา กรุณา ใฝ่รู้ใฝ่เรียน สามารถทำงานเป็นทีมได้ เพื่อประเมินพฤติกรรมที่เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยการอาชีพ ปราสาท ภายหลังการพัฒนา เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของครู นักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน นักศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นักศึกษา ตามโครงการหารายได้ระหว่างเรียน เพื่อศึกษาความพึงพอใจของครู นักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน นักศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาต่อผลการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนตามโครงการหารายได้ ระหว่างเรียนและส่งเสริมสนับสนุน ให้นักเรียน นักศึกษามีรายได้ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารจำนวน 3 คน ครูผู้สอน จำนวน 34 คน นักเรียน นักศึกษา จำนวน 40 คน ผู้ปกครอง นักเรียน นักศึกษา จำนวน 40 คน และคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 12 คน รวมทั้งหมดจำนวน 127 คน กระบวนการพัฒนาโดยใช้วงจร PDCA คือ การวางแผน การปฏิบัติการตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งมีกิจกรรมหลักในการพัฒนา 3 กิจกรรม คือ การเข้าค่ายพัฒนาศักยภาพของตนเองในการประกอบอาชีพ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และการปฏิบัติตามงานที่กำหนดให้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล ทุติยภูมิ และจากแบบสอบถาม จำนวน 6 ฉบับ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น ระหว่าง .83 - .87 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการแจกแจงความถี่ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

1. ระยะที่ 1 การสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน นักศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนา พบว่า พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน นักศึกษา เรียงจากมากไปหาน้อย คือ มาเรียนสายเป็นประจำ ร้อยละ 56.76 หนีเรียนร้อยละ 28.24 ขาดเรียน ร้อยละ 24.32 แต่งกายผิดระเบียบ ร้อยละ 22.14 มั่วสุมกับเพื่อนหรือเพื่อนต่างเพศ ร้อยละ 16.17 ทะเลาะวิวาท ร้อยละ 10.08 เทียบเต๋ยามวิกาล ร้อยละ 8.04 สูบบุหรี่ ร้อยละ 4.20 สาเหตุของปัญหา ที่พบมีเหตุผลมาจากฐานะทางครอบครัวไม่ดี เงินค่าใช้จ่ายในบ้านไม่เพียงพอ พ่อแม่ ผู้ปกครองมีเวลาน้อยในการดูแลลูก ต้องออกไปทำงานเพื่อหารายได้ให้กับครอบครัว ปัญหาครอบครัวหย่าร้าง ต้องอยู่ในความดูแลของญาติ เช่น ยาย ย่า อา เป็นต้น พ่อแม่ทะเลาะวิวาทกันเป็นประจำ อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสม เช่น ชุมชนแออัด ชุมชนมั่วสุม เล่นการพนัน เป็นต้น ไม่ภาคภูมิใจในสถาบันการเรียน เนื่องจากสอบเข้าเรียนที่อื่นไม่ได้ต้องมาเรียนต่อที่นี่

2. ระยะที่ 2 การสร้างแนวปฏิบัติงาน/ โครงการ/ กิจกรรมและร่วมกันปฏิบัติงานตามแนวทางที่กำหนดไว้ เพื่อการปฏิบัติงาน/ กิจกรรมการศึกษา พบว่า นักเรียน นักศึกษากลุ่มเป้าหมาย มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสร้างแนวทางในการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ โดยควรจัดกิจกรรมให้นักเรียน นักศึกษาได้ทำร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่ช่วยในการสร้างระเบียบวินัย

ต้องฝึกร่วมกัน ฝึกความอดทน สามารถทำงานเป็นทีมได้ ไม่ควรปล่อยให้มีความว่างมากเกินไป และที่สำคัญควรมีรายได้ด้วย นักเรียนนักศึกษาได้เสนอให้จัดกิจกรรมหารายได้ระหว่างเรียน วิทยาลัยการอาชีพปราสาทจึงได้นำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ข้อความคิดเห็น จากผู้บริหาร คณะครู ผู้ปกครอง นักเรียนนักศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งได้รับการสนับสนุนในการดำเนินการ จึงได้จัดทำเป็นโครงการหารายได้ระหว่างเรียน และจัดตั้งคณะทำงานขึ้น เพื่อดำเนินการตามกิจกรรมต่าง ๆ ตามโครงการ ดังนี้

2.1 กิจกรรมการเข้าค่ายพัฒนาทักษะประกอบวิชาชีพ พบว่า ผลการประเมินพฤติกรรมของนักเรียนนักศึกษา ก่อนการเข้าค่าย โดยรวมมีพฤติกรรมอยู่ในระดับคุณภาพน้อย โดยเฉพาะในเรื่องความมีระเบียบวินัยในตนเอง และความเมตตากรุณา หลังการเข้าค่ายโดยรวม พบว่า พฤติกรรมอยู่ในระดับคุณภาพดี โดยเฉพาะในเรื่องความเมตตากรุณา และความเสียสละ

2.2 กิจกรรมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ พบว่า วิชาชีพที่นักเรียนนักศึกษาฝึก คือ สาขางานช่างยนต์ สาขางานไฟฟ้ากำลัง สาขางานช่างอิเล็กทรอนิกส์ นักเรียนนักศึกษาสามารถฝึกประสบการณ์วิชาชีพได้ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ จากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ นักเรียนนักศึกษามีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ คือ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพเป็นกิจกรรมที่ดีมีประโยชน์ ช่วยในการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะวิชาชีพที่ฝึกได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการฝึกจากประสบการณ์จริง ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในครั้งนี้ สามารถนำประสบการณ์ และทักษะต่าง ๆ ไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ นอกจากนี้ยังช่วยในการพัฒนานักเรียนนักศึกษา ให้เป็นบุคคลที่มีความอดทน มีระเบียบวินัย รักเพื่อน ๆ สามารถทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ รู้จักวางแผน เป็นต้น จากการสอบถามความพึงพอใจของเจ้าของสถานประกอบการหรือผู้แทนต่อการฝึกประสบการณ์ วิชาชีพของนักเรียนนักศึกษา พบว่า เจ้าของสถานประกอบการหรือผู้แทนมีความพึงพอใจต่อการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนักเรียนนักศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรื่องที่มีความพึงพอใจเรียงจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก คือ นักเรียนนักศึกษา มีทักษะสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปประกอบอาชีพได้ นักเรียนนักศึกษาเอาใจใส่ดูแลและใฝ่รู้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และนักเรียนนักศึกษามีความอดทนในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

2.3 กิจกรรมการปฏิบัติงานตามงานที่ได้รับมอบหมาย พบว่า นักเรียนนักศึกษาสามารถปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี และเป็นไปในระยะเวลาที่กำหนดให้ ลักษณะของงานแต่ละงาน เป็นไปตามแบบที่กำหนดไว้ มีลักษณะประณีต ซึ่งงานประกอบด้วย เหล็กตัด รื้อคอนกรีตเสริมเหล็กวิทยาลัยฯ ระยะทาง 1,000 เมตร ศาลาพักผ่อนนักศึกษา จำนวน 4 หลัง โต๊ะโรงอาหารวิทยาลัยฯ จำนวน 50 ตัว เหล็กตัดห้องพัสดุ และอาคารสถานที่ จำนวน 250 ชิ้น

3. ระยะที่ 3 การประเมินผลการพัฒนาเพื่อเป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงานตามกิจกรรม และการปรับปรุงแก้ไข พบดังนี้

3.1 ผลการประเมินพฤติกรรมที่เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของนักเรียนนักศึกษา ภายหลังการพัฒนาตามโครงการหารายได้ระหว่างเรียน โดยผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง นักเรียน นักศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับคุณภาพดี เป็นผลการประเมินที่มีความสอดคล้องกันเมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับดีทุกข้อ เรื่องที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ และความขยันหมั่นเพียร

3.2 การศึกษาความพึงพอใจของผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียนนักศึกษา ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษา เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากทุกข้อ เรื่องที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก เรียงจากมากไปหาน้อยในส่วนของผู้บริหาร ครูผู้สอน คือ ความพึงพอใจกับผลสำเร็จตามเป้าหมายในด้านการพัฒนาให้นักเรียนนักศึกษามีการพัฒนาตนเองให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานตามแผน และความพึงพอใจในการประสานงาน ส่วนของนักเรียนนักศึกษา ผู้ปกครองนักเรียนนักศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษา คือ ความพึงพอใจกับผลสำเร็จตามเป้าหมายในด้านการพัฒนาให้นักเรียนนักศึกษามีการพัฒนาตนเองให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์และนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ความพึงพอใจในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และความพึงพอใจในการได้รับความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในวิชาชีพ

3.3 การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียนนักศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนนักศึกษา ตามโครงการหารายได้ระหว่างเรียน พบว่า มีส่วนร่วมในระดับมากทั้งโดยรวมและรายด้าน ทั้ง 5 ด้าน เช่น การร่วมประชุมเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับการระบุนโยบายและความต้องการในการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินการตามแผนปรับปรุงแก้ไขทุกหัวข้อ การมีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูล การวัดและประเมินผลที่มีต่อชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแนว การแก้ไขร่วมกัน เป็นต้น

4. การศึกษาการมีรายได้ของนักเรียนตามโครงการหารายได้ระหว่างเรียน พบว่า นักเรียน นักศึกษากลุ่มเป้าหมายที่ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย มีรายได้แต่ละคน อยู่ระหว่าง 2,000-6,000 บาท ต่อภาคเรียน จากโครงการดังกล่าวช่วยในการส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนนักศึกษามีรายได้ระหว่างเรียน มีทักษะและประสบการณ์วิชาชีพ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

สรุปได้ว่า การที่จะให้นักเรียนเป็นเยาวชนที่ดีนั้นจะต้องได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะที่ดี ตั้งแต่เยาว์วัย นอกจากสถาบันครอบครัวซึ่งหมายถึง พ่อแม่ ผู้ปกครอง ญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวแล้ว โรงเรียนยังเป็นอีกสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ นักเรียนอีกด้วย

งานวิจัยต่างประเทศ

โอซากวี (Osakwe, 1981, pp. 2056A - 2057 - A) ทำการวิจัยเรื่อง “Moral Education Discussion Skills for a Beginning Experience in the Use of Kohlberg’s Stage-Development Model” โดยใช้รูปแบบพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (สำหรับครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในไนจีเรีย) การวิจัยครั้งนี้ต้องการเสนอพัฒนาการของหลักสูตร การสอนของครูโดยมีแบบอย่างพัฒนาการของโคลเบอร์กซึ่งกล่าวว่า พัฒนาการทางจริยธรรมเกิดขึ้นทีละขั้นในโครงสร้างทั้ง 6 เป็นลำดับ อันเป็นผลจากปฏิกิริยาสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทุกคนจะผ่านขั้นต่ำโดยไม่มีใครกระโดดข้ามขั้นแต่ก้าวช้า หรือเร็วขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การแก้ปัญหาทางสังคมอย่างสม่ำเสมอเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะเปลี่ยนจริยธรรมขั้นหนึ่งไปยังอีกขั้นหนึ่งในการนี้อาจช่วยได้โดยการชี้แจงอภิปราย ซึ่งต้องมีการนำเรื่องแต่ละเรื่องที่จะช่วยในการพัฒนาของโคลเบอร์กนำไปสู่สถานการณ์ที่ขัดแย้ง สถานการณ์เช่นนี้ครูในฐานะผู้นำต้องรู้ทักษะการชี้แจง

วิกส์ (Wicks, 1981) ได้ทำการวิจัยเรื่อง จริยธรรมกับโรงเรียน พบว่า ความเห็นขัดแย้งกันและจุดประสงค์ที่ไม่ตรงกันของสังคมทำให้การฝึกอบรมจริยธรรมเป็นทางการในโรงเรียนเกิดความยุ่งยาก ถ้าทำไม่ได้การทำค่านิยมให้กระจ่าง และการจัดโปรแกรมจริยศึกษาในโรงเรียนให้ทั่วถึงเป็นการสร้างกุศลที่เกิดปัญหา แม้กระนั้นจริยศึกษาที่มีประสิทธิภาพก็บ่งบอกให้เห็นได้ในการสอนวิชาต่างๆ ที่ประกอบด้วยการศึกษาพื้นฐานที่ดี เช่น ครอบคลุมศาสตร์อาจส่งเสริมนักเรียนให้คิดหาวิธีที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาจัดเรียงให้เป็นระเบียบ ครูอาจให้นักเรียนอภิปรายความหมายโดยนัยทางจริยธรรมของการเก็บรวบรวมข้อสนเทศ โดยใช้คอมพิวเตอร์ โดยทางจริยธรรมจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะนำเยาวชนและผู้ใหญ่ให้กลับคืนมาสู่สังคมที่ให้ความร่วมมือกับนอกชั้นเรียน

โรมิโอ (Romeo, 1987, p. 2595 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “The Effect of Cognitive Moral Development Instruction on Moral Development Scores of Parochial High school Students” มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการสอนการพัฒนาความรู้จริยธรรมจากคะแนนทดสอบการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 201 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้วิธีการพัฒนาจริยธรรมจากการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่า t -test และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (the Pearson’s Product Moment Correlation Technique) ผลการวิจัย พบว่า คะแนนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกัน องค์ประกอบ ภูมิหลังของประชากรด้าน เพศ อายุ ชั้นเรียน คะแนนสะสม การศึกษาของบิดามารดาและจำนวนปีการศึกษาในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับระดับชั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญ

ลาเนียร์ (Lanier 1993, p. 1680 - A) ทำการวิจัยเรื่อง Promoting Moral and Conceptual Development in Rural Adolescents (Moral Development, Rural Students, Peer Facilitators) จุดประสงค์ของการทำวิจัยเพื่อการศึกษาผลของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน ระดับชั้นที่ 11 และ 12 ในโรงเรียนชนบท เด็กนักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิด และปฏิบัติ ตามต่าง ๆ กันมา ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ การทดลองได้แบ่งนักเรียน ออกเป็นกลุ่มควบคุมให้ได้รับการฝึก การให้คำแนะนำ และการจัดประสบการณ์ และอีกกลุ่ม เป็นนักเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนตั้งแต่เด็กนักเรียนโรงเรียนระดับกลางจนถึงระดับสูงสุดผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

จอห์นสัน (Johnson, 1997, p. 2769 - A) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการประเมินวินัย นักเรียนชั้นประถมศึกษา จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียน โดยทั่วไปมักเริ่มเกิดที่ห้องเรียน ส่วนการประเมินในเรื่องของการมีวินัยของนักเรียน ควรให้หลายฝ่าย เข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นตัวนักเรียน อาจารย์และผู้ปกครอง นอกจากนั้น การประเมินนั้นควรมี ข้อมูลพร้อมจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการจัดชั้นเรียน สภาพ โรงเรียน ความเครียด ของนักเรียน จนเกิดพฤติกรรมไม่เหมาะสม อย่างไรก็ตามสามารถสรุปได้ว่า การที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ในการประเมินวินัยนักเรียนนั้น ทำให้พัฒนาการด้านวินัยของนักเรียนอยู่ในระดับที่น่าพอใจ

วาร์ค (Wark, 1997, p. 2183 - B) ได้ศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านวินัยของนักเรียน ระดับประถมศึกษาในชุมชนเมือง ผู้ศึกษาได้ค้นพบองค์ความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างความมี ระเบียบวินัยในตนเองของนักเรียน เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ รู้จักหน้าที่ของตนเองและ ต่อส่วนรวมหรือสังคม เป็นกระบวนการทางการศึกษาที่สามารถแก้ปัญหาวินัยของนักเรียนได้ ปัญหาวินัยของนักเรียนที่พบเป็นส่วนใหญ่ คือ การแต่งกาย และการตรงต่อเวลา การปลูกฝัง ความมีระเบียบวินัยในตนเอง เป็นการฝึกอบรมตั้งแต่เยาว์วัยและพัฒนาต่อไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ ต้องเข้าใจธรรมชาติของนักเรียน ตลอดจนทั้งมีการแนะนำส่งเสริมในสิ่งที่ถูกที่ควร ให้รู้จักแก้ปัญหา และปลูกฝังความมีวินัยในตนเองอย่างต่อเนื่อง ให้คำแนะนำและมอบหมายให้เด็กทำตามความสามารถ ของตนเอง และที่จำเป็นอย่างยิ่งคือการปลูกฝังความมีระเบียบวินัยอันดีงาม

โคล (Cole, 2000, p. 3850 - A) ได้ทำการศึกษาการรับรู้ของครูใหญ่และผู้ช่วยครูใหญ่ใน โรงเรียนมัธยมในมลรัฐจอร์เจีย เกี่ยวกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจริง และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้ปฏิบัติในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลวินัยนักเรียน การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามมี 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นหน้าที่ส่วนรับผิดชอบเบื้องต้นของผู้ช่วยครูใหญ่ ส่วนที่ 2 เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบ ที่ควรจะมีมอบหมายให้กับผู้ช่วยครูใหญ่ ผลการศึกษาพบว่า มีเพียง 4 บทบาทจริงที่มอบหมายให้เท่านั้น ที่ครูและผู้ช่วยครูใหญ่รับรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสม

เพื่อป้องกันไม่ให้นักเรียนรวมตัวเป็นกลุ่มก่อกวน ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างผู้มาเยี่ยมชมเรียน อาคารเรียนกับบุคลากรของโรงเรียน ควบคุมการเข้าชั้นเรียนของนักเรียน และประสานงานกับทีมงาน ที่ทำหน้าที่สนับสนุนกิจกรรมนักเรียน ส่วนในด้านภาระงานที่ควรมอบหมายให้ผู้ช่วยครูใหญ่ พบว่า ทั้ง 2 กลุ่มมีการรับรู้ต่างกันอย่างน้อยอย่างมีสถิติ คือ สร้างสภาพบรรยากาศของโรงเรียนให้นักเรียนมีความรู้สึกละวางและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวบรวมรายงานเกี่ยวกับปัญหาด้านวินัยของนักเรียน ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน สำหรับผู้มาเยี่ยมชมสนับสนุนกิจกรรมของนักเรียน และเลือกบริหารจัดการงบประมาณสำหรับการกำกับดูแลวินัยของนักเรียน

เอ็นไซโซ (Enciso, 2001, p. 961) ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับวินัยนักเรียนอันเป็นการศึกษาทัศนคติของนักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลาย โดยการศึกษาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมด้านวินัย ได้แก่ การกระทำที่ไม่เหมาะสม ตลอดทั้งพฤติกรรมการพูดที่ไม่เหมาะสม ผลจากการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า ครูเป็นองค์ประกอบแรกที่จะต้องทำการศึกษาปัญหาวินัยของนักเรียน ก่อนที่จะนำไปปฏิบัติจริงกับนักเรียน เพื่อที่จะป้องกันหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน หมายความว่า ตัวครูเป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างวินัยในห้องเรียนให้แก่เด็กนักเรียน เพราะวาทะนโยบายวินัยที่ประสบผลสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการจัดการชั้นเรียนของครู ขณะที่นักเรียนและผู้ปกครองก็มีส่วนร่วมสำคัญในการทำให้กระบวนการรักษาระเบียบวินัยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จูเวลล์ (Jewell, 2001) ได้ศึกษาเรื่องการวัดการพัฒนาทางจริยธรรม ความรู้สึก การคิด และการกระทำ ได้ศึกษาว่า บุคคลที่พัฒนาทางจริยธรรมแล้วเป็นบุคคลที่รู้สึกเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางจริยธรรมหรือไม่ หรือปฏิบัติอย่างมีจริยธรรมอย่างเข้มแข็งหรือไม่ หรือเข้าใจประเด็นปัญหาจริยธรรมหรือไม่ หรือปฏิบัติอย่างมีจริยธรรมหรือไม่ เมื่อจัดการกับคนอื่นมีประเด็นโต้แย้งกันว่า ความหมายของคำว่าจริยธรรมเกี่ยวข้องกับวิธีที่คนควรจะกระทำต่อกันอย่างไร และได้แย้งว่าการศึกษาด้านจริยธรรมควรจะจัดการกับการกระทำของคนในฐานะที่คนทำงานอยู่ภายในกลุ่ม แนวโน้มในการศึกษาสำหรับคนมีความสามารถพิเศษ เพื่อมุ่งเน้นสภาพทางความรู้ของแต่ละบุคคลเมื่ออภิปรายเรื่องการพัฒนาด้านจริยธรรม เช่น ความรัก ความยุติธรรมหรือแนวโน้มที่จะวัดการพัฒนาทางความรู้ความเข้าใจ เช่น การรู้จักหลักจริยธรรมสากลพิจารณาเห็นว่าเป็นเรื่องเฉพาะตัว เกินความจำเป็นและเป็นเรื่องไม่เพียงพอทางแนวคิด ซึ่งงานวิจัยทำด้วยกัน 6 ขั้นตอน ในการพิจารณาดัดสนจริยธรรมตามแบบของลอว์เรนซ์ โคลเบอร์ก คือ การเชื่อฟัง ความมุ่งหมายทางเครื่องมือของแต่ละบุคคลและการแลกเปลี่ยน ความคาดหวังร่วมกันระหว่างบุคคลความสัมพันธ์และความเป็นไปตามความคาดหวังระบบสังคมและการรักษาความสำนึกทางสังคมสิทธิที่มีก่อนและสัญญาทางสังคม หรือสาธารณ

ประโยชน์ และหลักจริยธรรมสากล ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า งานวิจัยของ โคลเบิร์ต คนคิดอย่างไร ไม่ใช่คนประหลาดอย่างไร

วิลสัน (Wilson, 2001, 2024 - A) ได้สำรวจอิทธิพลด้านวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรมของเด็กวัยอนุบาลชาวญี่ปุ่น โดยใช้แบบสอบถามชุด Prosocial Attitude Blank กับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มตามด้วยการสัมภาษณ์ พบว่า อิทธิพลด้านวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อการพัฒนาคุณธรรมของเด็กในวัยอนุบาล โดยจำแนกได้ว่า เด็กนักเรียนวัยอนุบาลชาวญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากรูปแบบสังคมที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกันและการแสดงออกทางอารมณ์ ในขณะที่เด็กนักเรียนวัยอนุบาลชาวอเมริกันได้รับอิทธิพลจากรูปแบบสังคมที่เน้นการอยู่อย่างอิสระและการเรียนรู้คุณธรรมด้านความรับผิดชอบในตนเองมากกว่า

เวส (West, 2003, p. 62 - A) ได้ทำการศึกษาเพื่ออธิบายการใช้เหตุผลทางจริยธรรมในชั้นเรียนชั้นหนึ่งของนักศึกษาที่อภิปรายการสอนเฉพาะกรณีตลอดภาคเรียน และได้กำหนดด้วยว่า นักศึกษาเหล่านี้แตกต่างจากเพื่อน ๆ ของตนในส่วนอื่น ๆ ของรายวิชาเดียวกัน ซึ่งเป็นผู้ไม่ได้อภิปรายเฉพาะกรณีสำหรับการพัฒนาการให้เหตุผลหลังชนบทธรรมเนียมดั้งเดิมหรือไม่ สมมุติฐานที่ทำการวัด โดยใช้แบบทดสอบประเด็นการให้นิยาม การวิเคราะห์กรณีศึกษา อภิปรายกรณีศึกษา การสะท้อนของวารสารทางวิชาการและการสัมภาษณ์ ผลการศึกษา พบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างคะแนนแบบทดสอบประเด็นการให้นิยามฉบับที่ 2 ของทั้ง 2 กลุ่ม รูปแบบการเติบโตแต่ละรูปแบบแสดงว่าไม่มีแบบแผนการเติบโตที่แตกต่างกันในการให้เหตุผลหลังชนบทธรรมเนียมดั้งเดิม คะแนนแบบทดสอบประเด็นการให้นิยามฉบับที่ 2 ของนักศึกษาส่วนใหญ่เพิ่มมากขึ้นแต่คะแนนของนักศึกษาบางคนลดลง การวิเคราะห์คะแนนในขั้นตอนเดิมของนักศึกษาในแบบทดสอบประเด็นการให้คำนิยามฉบับที่ 2 ของนักศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่ดำเนินการมาก่อนในขั้นตอนที่ 4 ยังคงอยู่ในมาตรฐานแบบแผนทางจริยธรรม การปริทัศน์การวิเคราะห์กรณีศึกษา กรณีแรกและกรณีสุดท้ายของนักศึกษา พบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์การอภิปราย การสะท้อนของวารสารทางวิชาการ และการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาได้พัฒนาลักษณะการให้เหตุผลหลังชนบทธรรมเนียมดั้งเดิมตลอดภาคเรียน นักศึกษาในตอนแรกได้ระบุเบื้องต้นกับนักศึกษาในกรณีศึกษาว่าเริ่มมองเห็นทักษะของครูในขณะที่ยังเรียนการสอนในภาคเรียนดำเนินไป นักศึกษาที่อายุน้อยกว่าแสดงให้เห็นความมั่นใจน้อยกว่าในการแสดงความคิดเห็นของตน และในคะแนนประเด็นแบบทดสอบประเด็นการให้นิยามฉบับที่ 2 ในตอนท้ายของภาคเรียน นักศึกษารายงานว่า ชอบการอภิปราย ได้รับความเข้าใจชัดเจนส่วนตัว และเชื่อว่านักศึกษาเองจะสามารถจำรายละเอียดของแต่ละกรณีได้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า ผู้วิจัยพบว่า มีนักการศึกษา นักจิตวิทยา และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเสนอความหมาย แนวคิด และแนวทาง ในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้มากมาย และผู้วิจัยสังเคราะห์คุณลักษณะอันพึงประสงค์ จากเอกสาร ตำรา งานวิจัยของผู้ที่เกี่ยวข้อง ผลการสังเคราะห์ดังตารางที่ 1 และผู้วิจัยจึงได้ยึด องค์ประกอบทั้ง 8 ด้าน เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูกตเวที ความสุภาพอ่อนน้อม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีระเบียบวินัย ความประหยัด การบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม และความขยันหมั่นเพียร